



**ПРИРУЧНИК
СА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКИМ
ПРЕПОРУКАМА ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА
ДРУГОГ РАЗРЕДА**

Бања Лука, јул 2021. година

У изради приручника учествовали:

1. Зора Бојанић ЈУ ОШ “Свети Сава” Бања Лука
2. Тијана Јеринић ЈУ ОШ “Десанка Максимовић” Станари
3. Бранка Ловрић Боснић ЈУ ОШ “Доситеј Обрадовић” Бања Лука
4. Јелена Корићанац ЈУ ОШ “Доситеј Обрадовић” Бања Лука
5. Весна Пекија ЈУ ОШ “Бранко Ћопић” Приједор
6. Снежана Лендић ЈУ ОШ “Доситеј Обрадовић” Разбој Лијевче
7. Весна Зекановић ЈУ ОШ “Петар Кочић” Приједор
8. Драгана Бркић ЈУ ОШ “Бранко Ћопић” Приједор
9. Желимир Драгић, Филозофски факултет Универзитета у Бањој Луци
10. Далибор Стевић, Педагошки факултет Универзитета у Источном Сарајеву
11. Александар Ристић, ЈУ ОШ “Десанка Максимовић” Станари
12. Милица Тителски, Републички педагошки завод - координатор Стручног тима

Издавачи:

Министарство просвјете и културе Републике Српске и
Републички педагошки завод Републике Српске

Приручник је израђен у оквиру реформских процеса у области основног васпитања и образовања у Републици Српској, које води Министарство просвјете и културе и Републички педагошки завод.

САДРЖАЈ

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ	5
НАСТАВНИ ПРЕДМЕТ СРПСКИ ЈЕЗИК	7
ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА.....	7
ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА	7
ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА.....	12
НАСТАВНИ ПРЕДМЕТ ЛИКОВНА КУЛТУРА	13
ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА.....	13
ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА	13
ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА.....	14
НАСТАВНИ ПРЕДМЕТ МУЗИЧКА КУЛТУРА.....	16
ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА.....	16
ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА	16
ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА.....	21
НАСТАВНИ ПРЕДМЕТ МОЈА ОКОЛИНА	23
ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА.....	23
ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА	24
ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА.....	29
НАСТАВНИ ПРЕДМЕТ МАТЕМАТИКА.....	31
ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА.....	31
ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА	31
ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ.....	34
НАСТАВНИ ПРЕДМЕТ ДИГИТАЛНИ СВИЈЕТ.....	36
ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА.....	36
ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА	37
ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА.....	50
НАСТАВНИ ПРЕДМЕТ ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ.....	52
ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА.....	52
ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА	53
ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА.....	58
КОРИШЋЕНА И ПРЕПОРУЧЕНА ЛИТЕРАТУРА.....	61

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Рад у другом разреду поприма једну нову димензију у односу на први разред и рад са шестогодишњацима. Промјене се односе на другачију организацију рада, дуже вријеме проведено у школи, распоред часова, садржај рада, методичке поступке и тако даље.

Што се тиче организације наставе и временске динамике рада у школи, ученици се упознају са појмом часа и његовим трајањем од 45 минута. Школско звоно сада има посебну улогу у учениковој перцепцији времена и у његовом настојању да се оваквом начину рада прилагоди. Нове временске одреднице као што су велики и мали одмор, ученику ће представљати још једну новину када ће моћи планирати њему важне активности (разговор са другом, размјена информација, обављање редарских задужења, ужина, излазак у школско двориште, организован улазак у учионицу након великог одмора и слично). Сада ће доћи до веће самосталности ученика, сигурности у временској али и просторној оријентацији.

Новину за ученике представља и садашњи изглед учионице, на поду више нема тепиха, при уласку у учионицу се не изува, школске клупе су веће и другачије су распоређене. Распоред клупа није и не треба бити строго устаљен (три реда и сједење двоје по двоје). У зависности од потреба, методичких поступака, облика рада, радионичког извођења наставе и слично, сваки наставник треба да прилагођава распоред клупа за сједење како би имао што бољи преглед, а ученици се осјећали што лепше и комотније.

Посебну новину у другом разреду представљају и садржаји учења који су распоређени према наставним предметима. Ако узмемо у обзир да је рад у првом разреду био организован као интеграција садржаја и активности различитих предметних подручја гдје ученици нису могли јасно разграничити којем подручју припада која активност (играли смо у школици и учили да бројимо, играли смо се пластелином и учили слова, шетали смо по околини и именовали тротоар и ивичњак, прелазили преко улице...) сада су садржаји разграничени у наставне предмете: Српски језик, Математику, Музичку културу... Наставник ће и даље интегрисати неке погодне садржаје али то ће сада бити међупредметна корелација. Изучавање појединих садржаја се и даље може организовати као игролика активност само што су границе између наставних предмета далеко јасније. И на овом узрасту наставник ће организовати учење на прилагођен начин, кроз експерименте, учењем на основу покушаја и погрешака, кроз сарадњу у пару или групи, али ће се сада испољити већа самосталност у раду и самопоуздање код ученика.

Предметно подручје Моја околина у првом разреду се бавила упознавањем живе и неживе природе, друштвених односа али и математичких појмова. У другом и трећем разреду, досадашњи назив предмета Природа и друштво је промијенио назив у Моја околина јер се бави природним и друштвеним појавама и процесима ученикове околине, окружења у којем учи и расте.

Наставни предмет који се тиче развоја и унапређења физичких активности и здравих стилова живота добио је назив Физичко и здравствено васпитање. Будући да је акценат овог наставног предмета на развоју физичких способности и превентивном корективном вјежбању, очувању физичке спремности и здравља, у складу са материјално-техничким могућностима школе, сваки наставник треба планирати одређен број часова у фикилтурној сали, а од ученика (у договору са родитељима и у складу са финансијским могућностима) тражити редовно ношење опреме за физичко вјежбање. Тиме ћемо ову наставу подићи на један виши ниво значаја и пажње којег ова настава и заслужује.

Нови наставни предмет Дигитални свијет који се од ове године уводи у други разред основне школе представља у једну руку новину али и пријеку потребу. Свијесни чињенице брзине развоја

технологије и њене присутности у свим сферама нашег живота, увођење овог предмета је произашло као логичан слијед. Дјеца од свог најранијег узраста баратају различитим дигиталним уређајима па је зато школа и настава право мјесто да се на правилан начин упознају са дигиталним уређајима, њиховим могућностима, користима, опасностима и безбједном коришћењу.

У циљу праћења савремених токова, спремног сусрета са новим генерацијама које долазе, развијања нових вјештина и функционалних знања, задатак иновирања Наставног плана и програма је био неопходан исто толико колико је била неопходна и промјена у методичким поступцима, облицима и средствима рада и односа према ученику уопште.

НАСТАВНИ ПРЕДМЕТ СРПСКИ ЈЕЗИК

На основу предметног подручја Говор, изражавање и стварање којег су ученици савладали и остварили очекиване исходе, у другом разреду акценат се поставља на садржаје (почетног) читања и писања, на усвајање основних појмова о ријечима и реченицама, на усвајање основних норми из културе говорне комуникације, на прве писмене вјежбе, примјену основних граматичких и правописних норми, први лични доживљај прочитаног текста, његово разумијевање и интерпретацију, те на доживљавање и разумијевање сценског и филмског дјела.

Наставним планом и програмом дефинисан је годишњи и оквирни број часова по темама, садржаји и исходи учења.

Табела 1. Садржаји програма наставног предмета Српски језик

Редни број	Наставна тема	Оквирни број часова
1.	Култура изражавања	12
2.	Ортоепија	6
3.	Граматика	12
4.	Правопис	20
5.	Књижевност	62
6.	Читање и писање	64
7.	Позориште и филм	4
УКУПНО		180

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења почињемо проучавањем садржаја и исхода који су дати у Наставном плану и програму. Наставник планира рад на глобалном и оперативном нивоу. Организацију и реализацију васпитно-образовног рада прилагођава индивидуалним способностима и темпу напредовања ученика.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Циљ теме *Култура изражавања* је навикавање ученика на правилно, течно и увјерљиво усмено и писмено изражавање, причање и препричавање. Кроз различите говорне вјежбе изграђује се култура слушања ученика, као што су развијање пажње и концентрације у току слушања, уважавање саговорника, подржавање правилног говора, однос слушања, мишљења и памћења. Слушање говора треба повезати са мимиком и гестовима који га прате, јер мимика и гестови допуњавају говор. Наставник користи различите форме (вјежбе) усменог изражавања. Те вјежбе почињу слободним разговором о свакодневним догађајима из ученикове животне средине. Ученици треба да надограђују културу друштвеног обраћања, тј. формирањем учтивих фраза ученици треба се јаве за ријеч, да дају другима ријеч, да се поздраве при доласку и одласку. Ове садржаје треба интегрисати са садржајима из наставног предмета *Моја околина (Имамо госте)*. Препричавање може бити нешто теже од причања, јер је везано за репродуковање одређене садржине. Дјеца треба да препричавају кратке приче, бајке, цртани филм. Лирска пјесма се никада не препричава. Текст се препричава послје његове анализе јер је тада препричавање систематичније, поузданије и квалитетније. Текст треба да буде јасан и без много непознатих ријечи које прво треба објаснити. Препричавање почињемо на основу детаљних питања и детаљног

плана приче. У току препричавања ученик слиједи фабулу текста, прати поступке ликова и своје причање заокружује у једну цјелину.

Причање нема готов садржај, композицију, ликове и ситуације. Они настају у машти ученика док прича. Причање захтијева самосталност ученика. Ученик може да се емоционално и сликовито изражава, да буде маштовит и оригиналан. У другом разреду ученици ће причати по низу слика и на основу једне слике са цјеловитим садржајем. Низ слика мора да представља цјеловит догађај са свим елементима приче. Ученик се питањима подстиче да разумије слику, њене појединости и да створи ток причања. Са ученицима реализовати двије писмене вјежбе у другом полугодишту. Ученици у писменом изражавању треба да примјењују адекватну композицију, граматичка и правописна правила (по Правопису Матице српске из 2014. године).

Ортоепција има за циљ примјењивање основних норми из културе говорне комуникације и правилно изговарање реченица по значењу. Кроз звуковно-језичке игре код ученика развијамо правилан изговор (артикулацију) и разликовање гласова. Наставник претходним испитивањем треба да установи који ученици немају добру артикулацију, те са њима редовно проводи посебне вјежбе. Неопходно је обратити пажњу на артикулацију гласа “р”, затим на изговарање гласова *ћ*, *ч*, *џ* и *ђ*. Код ученика треба сузбити брзоплетост јер умањује вриједност артикулације и дикције. Наставник ће кроз адекватне примјере показати ученику како да осјети начин изговарања реченица по значењу, ритмичног и интонацијског. Ученику треба показати како да прилагоди интонацију и темпо приликом изговарања дијалога и монолога.

Циљ теме *Граматика* је усвајање основних појмова о ријечима и реченицама. Наставник ће се надовезати на ученичка искуства из првог разреда и са ученицима поновити појам гласа. Полазимо од опонашања звукова у природи, од ономотопејских гласова. Обично почињемо причом из које издвајамо глас – како зуји пчела (зззз), како шушти лишће (шшшш) и слично. Тај глас ученици препознају у ријечима, на почетку, у средини и на крају. Гласове треба што прије доводити у везу са ријечима, јер су ријечи носиоци значења. Када су ученици савладали уочавање гласова и њихове позиције у ријечима, прелазимо на растављање ријечи на гласове. Анализу треба почети од краћих и лакших ријечи, па ићи ка дужим и тежим ($CO = C + O$, $CAT = C + A + T$, $CIMO = C + I + M + O$).

Послије аналитичких вјежбања ученике уводимо у синтетичка вјежбања па их онда организујемо упоредо. Синтетичка вјежбања почињемо од лакших, једноставних и ученицима познатих ријечи. Ријеч коју смо раставили на гласове, усменим шчитавањем је поново сливамо у цјелину која нешто значи ($K + И + Ш + A = KИША$).

Аналитичко-синтетичка вјежбања су комбинација једних и других. Најбоље их је изводити истовремено. Ученик је више мисаоно ангажован. Наставник је слободан у избору начина и методологије извођења вјежби. Ученику треба времена да осјети када треба да заврши реченицу и стави тачку, тј да развије осјећање реченице као мисаоне цјелине. Реченица није само збир ријечи, она се формира по законитостима језика. Реченица има своје значење и њоме нешто саопштавамо. Реченица као јединица комуникације има своју интонацију која битно учествује у конституисању њеног значења. Наставник треба да усмјери ученика и на усмени и на писмени облик формирања реченице, с тим да усмени облик формирања претходи писменом. Потребно је поћи од лакших реченица, тематски везаних за животну околину ученика (интеграција са садржајима *Школа*, *Породица*, *Моје мјесто...*). Прво узимати за примјер реченице састављене од двије ријечи, затим три итд. и графички их представити. Свака ријеч у реченици може бити означена цртом. Графичко представљање реченице је веома корисно (почетна вертикална линија је ознака великог слова).

Примјери:

Ана чита. I _____.

Мама прави колач. I _____.

Наставник може организовати и вјежбања са циљем да развија код ученика осјећање за реченицу. Наставник повуче неколико црта и у зависности од њиховог броја ученици самостално састављају реченице.

I _____ (Ја волим да читам књиге.)

Важно је да ученици осјете границу реченице, њен почетак и крај. Ученици ће на једноставним примјерима уочавати и записивати реченице по значењу.

Киша пада.

Пази, ауто!

Шта радиш?

Наставник ће, такође, на једноставним, типичним примјерима оспособити ученике да именују вршиоца радње и радњу у реченици, односно издвајају субјекат и предикат.

Пас лаје.

Сара пише.

Бака плете шал.

Приликом реализације садржаја *Радња и вршилац радње*, наставник има могућност да ученике упозна и са појмовима субјекат и предикат у складу са предзнањима и могућностима ученика.

Тема *Правопис* има за циљ познавање и примјењивање правописних норми које се односе на реченицу, употребу великог слова, знакова интерпункције и ријечце “ли”. Ученик ће прво користити знакове интерпункције на крају реченице у писаном облику. Знаће да користи знакове при набрајању (: и ,), велико слово на почетку реченице, при писању имена, презимена и надимака људи, писању назива школа, те основних географских појмова из окружења. При писању упитних реченица, као и изговарању, ученик ће правилно наглашавати и писати одвојено у упитном контексту ријечцу “ли”. За што успјешније усвајање потребно је пратити свакодневно писање ученика без обзира на наставни предмет, кориговати грешке и упућивати на правописна правила. Примјеном петоминутних провјера, наставних листића, садржајно одговарајућих диктата, његовати и увјежбавати основне правописне норме српског језика. Диктат је веома користан за развијање граматичке и правописне писмености. У припреми диктата наставник ће користити краће, мисаоно повезане текстове без непознатих и сложених ријечи. Диктат мора да има јасан циљ, шта се њиме жели постићи. Мора бити кратак, али се његов обим одређује и прилагођава према могућностима ученика у одјељењу. Диктат захтијева добру концентрацију, добро памћење и брзину записивања. Захтјеви правилног диктирања могу бити следећи:

- извршити правилан избор текста за диктирање,
- диктирати изражајно, са правилном дикцијом и артикулацијом,
- прилагодити брзину диктирања,

- приликом диктирања наставник стоји на једном мјесту испред ученика да пажња ученика не слаби,
- прво се текст чита у цјелини, па се потом диктира,
- после диктирања потребно је прочитати још једном диктирани текст, да би ученици преконтролисали написано,
- по могућности диктирати цјеловиту мисао, а то је реченица.

Реализовати по једну правописну вјежбу по полугодишту (припрема, израда и исправак). У припреми садржаја полугодишњих правописних вјежби уврстити усвојене наставне садржаје предвиђене Наставним планом и програмом за протекли период. Наставник ће задатке прилагодити индивидуалним могућностима ученика.

Садржаји наставне цјелине *Књижевност* имају за циљ оспособљавање ученика да доживљава и интерпретира књижевно дјело, разумије основне појмове о књижевности и разликује поезију од прозе.

Реализацијом наставних садржаја из књижевности, ученика треба оспособити да схвати смисао и разумије прочитано дјело, као и да уочава тему и одређене поруке и поуке из текста и примјењује их у свакодневним ситуацијама. Наставник сам бира методологију која највише одговара остваривању очекиваних исхода према могућностима ученика у одјељењу. На основу усвојеног знања и индивидуалних могућности ученика, наставник ће ученике припремити за сусрет са новим умјетничким текстом, за читање, доживљавање и разумијевање текста. На овом узрасту ученика, дјечија машта је још увијек веома развијена тако да наставник по јасно дефинисаним етапама треба усмјеравати ученике ка књижевној анализи текста.

Један од модела обраде текста

1. Емоционално-интелектуална припрема (припремни разговор)
2. Најава новог наставног садржаја
3. Тумачење непознатих ријечи
4. Изражајно читање текста
5. Гласно, тихо и истраживачко читање
6. Вођена анализа текста
7. Обрада ликова
8. Самостални и стваралачки рад ученика

Методички поступци за обраду лирске пјесме морају бити прилагођени природи пјесме, узрасту ученика и њиховим интелектуалним способностима. При анализи лирске пјесме не тражити тему, јер је везана за прозни текст, већ основно лирско осјећање.

Лектуру прилагодити обради лирског или прозног текста рађеног на часовима српског језика да би ученици самостално могли примијенити стечено знање и искуство при самосталној анализи школске лектире, јер су исходи дефинисани за књижевност апликативни на лектуру. Да би се избјегао шематизам обраде лектире у учионици, према могућностима и условима рада, обраду лектире наставник може реализовати у просторијама школске библиотеке, градске библиотеке, у спомен парку. На овом узрасту ученика, треба почети његовати будућег читаоца, а не само репродуктивног читача. Обраду текстова треба интегрисати са наставом *Моја околина*, *Музичка култура*, *Ликовна култура*. Лектира се може обрадити и кроз игре и кроз игре користећи направљене маске и лутке и на тај начин написан

текст, ученик може потпуно проживјети, схватити и стећи потребна искуства и знања за обраду лектире и у наредним разредима. Наставници могу да одаберу и друга сродна дјела која су им доступна.

Циљ теме *Читање и писање* је оспособљавање ученика за правилно читање и писање ћирилице, читање са разумијевањем, развијање љубави према читању, те правилном и лијепом писању. У почетку реализације ове теме наставник ће извршити инцијална испитивања познавања слова, технике читања и логике читања. Ученици треба да препознају гласове и да их повезују са одговарајућим словима. У другом разреду наставља се са радом на усвајању великих и малих штампаних слова која се користе за формирање ријечи и реченица, читања и разумијевања смисла и суштине написаног и прочитаног текста. Наставник ће припремити различите вјежбе којим ће ученици усвајати и утврђивати штампана слова. Штампана слова обрађујемо кроз:

- игру *На слово, на слово*,
- разговор о гласовима, односно словима која се обрађују,
- исцртавање различитих облика и шара као један од видова моторичких вјежби,
- наставничково објашњење начина писања слова,
- исписивање слова, ријечи и реченица,
- читање и преписивање реченица и краћих текстова...

Све поменуто је основа за увођење ученика у писање великих и малих писаних слова ћирилице. Обради писаних слова претходи писање елемената слова одређеним редослиједом, те правилно обликовање слова, тако да се добију слова одређене величине и ширине. Правилним повезивањем слова у ријечи и прављењем једнаких размака између слова у ријечима и ријечи у реченицама припремамо ученике за лијепо писање. Истовремено се обрађују слова која су слична по елементима који их чине. То омогућује да се при обради јасно истакну сличности и разлике између ових слова. Ученицима напоменути да се писана слова разликују од штампаних. Поред писаног слова наставник на табли пише и штампано слово, како би се уочиле разлике и сличности. Наставник треба да инсистира на једном непрекидном повлачењу руке док обликује цијело писано слово и цијелу ријеч. Писана слова имају обрине и када њима пишемо, сва су везана једна за друго. Писаним словима се пише брже. Наставнику се оставља могућност избора редослиједа обраде слова и методског поступка (монографски, групни или комплексни).

Поред вјежбања у обликовању и повезивању писаних слова, наставник организује и читање писаног текста датог у уџбенику или посебно припремљеног. Наставник ће организовати вјежбе различитих врста читања текста (читање наглас, читање у себи, усмјерено читање, хорско читање, наизмјенично читање, изражајно читање, флексибилно читање).

Позориште и филм има за циљ оспособљавање ученика да доживљава и разговара о сценском и филмском дјелу и примјењивање културних норми понашања које се односе на мјесто извођења драмског дјела. На основу стеченог искуства у доживљавању сценског и филмског дјела и норми понашања које се односе на мјесто извођења таквих дјела, у другом разреду ученик ће бити способан да уз подршку наставника слободно разговара о гледаним филмовима или представама које су прилагођене његовом узрасту. Моћи ће да наброји ликове, одреди главне и споредне ликове, те да одреди основне особине ликова. Ученик ће бити у могућности да изнесе свој став (да ли му се свиђа или не) о гледаном филму или представи за дјецу. Ученик ће моћи и да опонаша ликове из представе према

својим могућностима. Почеће разликовати стварне и измишљене ликове и своје емоције ће исказивати наглас. Знаће на крају представе и наградити глумце јачим аплаузом.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Праћење, вредновање и оцјењивање је континуиран процес у току наставне године. Наставник је слободан у избору модела обрасца у којем ће водити свакодневну евиденцију о постигнућу и напредовању сваког ученика појединачно. Вредновање постигнућа ученика се заснива на исходима учења. Наставник користи различите усмене и писмене провјере, као и практичне радове, како би пратио, вредновао и оцијенио ученика. Приликом оцјењивања и вредновања резултата могуће је креирати низ питања, задатака или активности који ће поткријепити нивое Блумове таксономије: знање, разумијевање, примјена, анализа, синтеза и евалуација (Табела 2).

Табела 2. Примјери питања, задатака или активности

КАТЕГОРИЈА	ТИП ОСТВАРЕНОГ ИСХОДА	ПРИМЈЕРИ ПИТАЊА, ЗАДАТАКА ИЛИ АКТИВНОСТИ
ЗНАЊЕ (РЕКОГНИЦИЈА, МЕМОРИЈА)	Присјећање или препознавање информација које су ученици учили	Издвоји субјекат и предикат у реченици... Зна шта је басна... Препознаје ликове који су носиоци радње у књижевном тексту...
РАЗУМИЈЕВАЊЕ	Демонстрирање разумијевања материје за учење, трансформисање, реорганизација или интерпретација	Опише основне карактеристике књижевних ликова... Преприча текст на основу детаљних питања... Састави реченицу на основу датих ријечи...
ПРИМЈЕНА	Употреба информација у рјешавању проблема	Правилно изговара реченице по значењу... Уочава и исправља грешке у свом писменом саставу... Правилно употребљава двотачку и запету при набрајању у реченици...
АНАЛИЗА	Критичко мишљење, идентификовање разлога и мотива, извођење закључака, анализирање закључака	Како се понашамо у позоришту, биоскопу и другим пригодама... Растави ријечи на гласове...
СИНТЕЗА	Дивергентно, оригинално мишљење, оригиналан план, приједлог	Активно учествује у припреми и реализацији одабране представе... Састави причу по низу слика...
ЕВАЛУАЦИЈА	Процјењивање вриједности идеја, изношење идеја	Објасни гдје употребљавамо велико почетно слово... Тумачи сценско дјело...

Ученицима треба омогућити да стекну знања, вјештине и навике у складу са њиховим индивидуалним способностима и могућностима. Наставник треба да пружи ученику повратну информацију о нивоу усвојености наставног садржаја.

НАСТАВНИ ПРЕДМЕТ ЛИКОВНА КУЛТУРА

Ликовна култура представља достигнуће ученика у области ликовне умјетности – цртања, сликања, вајања и примијењене умјетности у складу са узрастом ученика и индивидуалним могућностима. Ликовна култура код ученика изграђује се постепено планским и организованим наставним утицајем. Одлучујући значај у том процесу има лично ангажовање ученика. Ликовна култура утиче на развој способности и личности ученика у цјелини као што су стваралачко опажање, визуелно памћење, развијање маште, осјећајности, тачности и прецизности, спретности руке и слично. Ученике треба упознати са основним појмовима ликовне културе – линија, облик, ликовна техника, тема, мотив, идеја.

Табела 3. Садржаји програма наставног предмета Ликовна култура

Редни број	Наставна тема	Оквирни број часова
1.	Цртање	20
2.	Сликање	20
3.	Вајање	20
4.	Примијењена умјетност	12
	УКУПНО	72

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Полазећи од циљева наставе ликовне културе, наставних садржаја и очекиваних исхода, наставник планира и израђује глобални и оперативни план. Наставник је слободан у избору метода, облика, техника и наставних средстава како би ученик што успјешније остварио очекиване исходе. За усвајање одређених исхода потребно је више времена и више различитих активности које ће наставник прилагодити индивидуалним могућностима ученика у одјељењу.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

За реализацију наставе предмета Ликовна култура у другом разреду, планирана су 72 наставна часа у току године, тј. два часа на седмичном нивоу. Наставни програм садржи укупно четири наставне теме - цртање, сликање, вајање и примијењену умјетност.

Циљ теме *Цртање* је оспособљавање ученика да прецизно користи линију обogaћену новим квалитетима, развијање уредности при раду, његовање сарадничких односа, критичности и самокритичности. Ученицима прво треба показати основне карактеристике технике цртања, прибор, као и репродукције урађене овим прибором. За реализацију теме Цртање ученици ће користити технике: мека оловка, креда, угљен, туш и кист. Цртачке технике су прве фазе у ликовном стварању које ће ученици користити за изражавање својих идеја, размишљања и осјећања. Користећи ове технике ученици ће цртати различите облике, предмете, бића и покрете. Ученици ће користећи различите линије (дебеле, танке, дугачке, кратке, испрекидане, изломљене и друге) и технике нацртати неке од понуђених мотива “*Јесен у шуми*”, “*Птице у лету*” и слично. Туш техником се визуелно изражавамо користећи линије и тачке. Ове садржаје интегрисати са садржајима из наставног предмета *Моја околина* и *Математика*.

Сликање има за циљ развијање слободног и маштовитог односа према интензитету боје, спектру боја и овладавање техничким умијећима прекривања површине. Основно средство изражавања је боја. Ученик треба да именују основне и изведене боје.

Наставник ће организовати вјежбе мијешања боја. У раду може користити воштани пастел, темпере, гваш, колаж, акварел. Темпера омогућава декоративно покривање површина, тражи тврђе четкице, чвршће подлоге и палете за мијешање боја. У техничкој употреби нема битнијих разлика између темпере и гваша, једино што темпера пружа могућност гушћег намаза.

Гваш као техника најбоље одговара овом узрасту, јер користећи ове материјале ученици добијају декоративну површину. Користе се акварел боје са бијелом темпером. Подлога је јаче структуре. Најчешће се прво раде контуре па онда боје површине.

Колаж је слика организована помоћу обојених хартија, крпица, лијељених на подлогу. Развија осјећање ритма, смисао за композицију, а технички процес рада захтијева планирање и спретност прстију. Садржаје ове теме интегрисати са садржајима из *Српског језика, Моје околине и Музичке културе*.

Циљ теме *Вајање* је оспособљавање ученика да представља јаснији просторни облик уз постепено избјегавање графизма, те развијање осјећаја за тактилност. Наставник ће ученике упознати са техником рада глином и другим погодним материјалима за обликовање као што је пластелин, кинетички пијесак, вуница и слично. Наставник треба да објасни ученицима појам масе као просторног облика са три димензије: дужина, ширина и висина. Објаснити и показати ученицима како да обликују одређени предмет (мотив) поступком додавања и одузимања масе. Ученицима представити различите предмете са карактеристичним површинама и организовати игру препознавања и описивања тактилног доживљаја, а затим ликовног представљања. Наставник ће кроз различите примјере и радове оспособити ученике да разликују цртеж, слику и скулптуру. Садржаје ове наставне теме можемо интегрисати са садржајима из *Моје околине (животиње, воће, поврће, саобраћајна средства и слично)*.

Примијењена умјетност има за циљ развијање осјећаја за ритам у декоративним задацима, као и развијање осјећаја за израду предмета од рециклираног материјала. Ученицима показати како да праве шаблоне од различитих материјала као што је спужва, картон, папир и слично.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наставник у току наставне године треба континуирано да прати рад сваког ученика појединачно, његово ангажовање у раду и напредовање у ликовном стваралаштву (у форми описног оцјењивања и запажања) и да на основу тога изведе поуздану (објективну) оцјену. Због тога се не препоручује оцјењивање сваког рада са записивањем нумеричке оцјене. За оцјењивање у настави ликовне културе важе општи педагошки захтјеви као и за све остале наставне предмете иако треба узети у обзир специфичности ове наставне области. Основни захтјев је обезбјеђивање васпитне функције оцјењивања. Оцјена треба да служи као индикатор, да указује на постигнућа или пропусте ученика и да их стимулише за даље напредовање. Наставник на сваком часу треба да ученику саопшти своје мишљење о постигнутом резултату, педагошки, са указивањем шта је добро, шта још мора да се поправља. Ученику се може рећи коју је оцјену заслужио на сваком часу. У индивидуалном приступу сваком ученику може се скренути пажња на његов рад, указати на грешке и похвалити оно што је добро. При вредновању и оцјењивању можемо се осврнути на нивое сложености исхода знања који по угледу на Блумову таксономију прате: знање, разумијевање, примјену, анализу, синтезу и евалуацију (Табела 4).

Табела 4. Примјери питања, задатака или активности

КАТЕГОРИЈА	ТИП ОСТВАРЕНОГ ИСХОДА	ПРИМЈЕРИ ПИТАЊА, ЗАДАТАКА ИЛИ АКТИВНОСТИ
ЗНАЊЕ (РЕКОГНИЦИЈА, МЕМОРИЈА)	Присјећање или препознавање информација које су ученици учили	Препознаје и разликује прибор и материјале за рад... Именује основне боје...
РАЗУМИЈЕВАЊЕ	Демонстрирање разумијевања материје за учење, трансформисање, реорганизација или интерпретација	Контурише облике у простору... Разликује цртеж, слику и скулптуру...
ПРИМЈЕНА	Употреба информација у рјешавању проблема	Користи и чува прибор и материјале за рад... Примјењује и слиједи ритам у ликовном изразу... Ликовно прикаже традиционалне обичаје везане за различита обиљежја... Самостално бира боје и материјале током ликовног изражавања...
АНАЛИЗА	Критичко мишљење, идентификовање разлога и мотива, извођење закључака, анализирање закључака	Маштовито и слободно примјењује технике сликања подстакнут књижевним текстом... Врши одабир радова за тематску изложбу...
СИНТЕЗА	Дивергентно, оригинално мишљење, оригиналан план, приједлог	Учествује у креирању изложбе... Израђује композицију затворених облика сведених на диференциране геометријске облике...
ЕВАЛУАЦИЈА	Процјењивање вриједности идеја, изношење идеја	Формира критеријуме процјењивања ликовног израза... Преобликује предмете и даје им нову намјену...

Ученицима треба омогућити да стекну знања, вјештине и навике у складу са њиховим индивидуалним способностима и могућностима.

НАСТАВНИ ПРЕДМЕТ МУЗИЧКА КУЛТУРА

Наставни предмет Музичка култура у другом разреду садржи неколико основних цјелина: ритмичко изговарање текстова и развијање ритмичког слуха, пјевање по слуху и развијање мелодијског слуха, свирање на изворима звука и разним инструментима, слушање музичких дјела и одломака познатих свјетских композитора, играње музичких игара, креативно изражавање кроз музичко стваралаштво.

Наведене наставне цјелине имају за циљ да код ученика развију љубав према музичкој умјетности, смисао за лијепо, оригиналност, јединственост израза подстичући његов свестран развој. Да би реализовали све циљеве, час музичке културе треба да буде доживљај за ученике, а они да буду активни учесници на часу.

Табела 5. Садржаји програма наставног предмета Музичка култура

Редни број	Наставна тема	Оквирни број часова
1.	Музичко извођење: пјевање, свирање, говор уз покрет	22
2.	Слушање музике	7
3.	Музичко стваралаштво	7
УКУПНО		36

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе музичке културе у другом разреду основне школе почиње проучавањем очекиваних исхода и садржаја Наставног плана и програма. Након пажљиво проучених исхода и садржаја, прелази се на планирање рада, и то: глобално и оперативно. Увијек треба имати на уму да се настава музичке културе остварује међусобним прожимањем музичких активности (пјевање и свирање, слушање музике и активности у оквиру музичког стваралаштва). Глобално планирање подразумева одређивање распореда наставних тема и њихово равномјерно смјењивање у току школске године. Оперативни план је дидактичко-методичка разрада глобалног плана на наставне садржаје. Оба плана служе као оријентација за извођење наставе, али сваки план се у току године може кориговати у складу са наставним потребама и начином организације рада у школи.

Треба напоменути да већи број садржаја који се налази у Наставном плану и програму значе само једно, да наставник треба вјешто комбиновати, прожимати и спајати наставне садржаје које ће моћи реализовати на једном часу. Успјешном комбинацијом, предвиђени садржаји ће наћи своје мјесто за реализацију у току наставног процеса.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У другом разреду за реализацију наставе предмета Музичка култура предвиђено је 36 часова годишње, односно један час седмично. Програм садржи укупно три наставне теме, од којих је за *Музичко извођење: пјевање, свирање, говор уз покрет* предвиђено укупно 22 часа, за наставне теме *Слушање музике* и *Музичко стваралаштво* по 7 часова годишње.

Циљ наставне теме *Музичко извођење: пјевање, свирање, говор уз покрет* је развијање музичког слуха, музичког памћења, ритамских и метричких способности. У склопу ове наставне теме ученици ће се упознати са традицијом свог и других народа. Бројни садржаји су сврстани у сљедеће категорије: бројалице (говорне, пјеване), народне пјесме и игре, свирање, дидактичке музичке игре и драматизације, композиције за дјецу и пјесме везане за вјерске и годишње празнике.

Пјевање у разредној настави је пјевање по слуху и од ученика се очекује да пјева у складу са својим могућностима. Прије саме обраде бројалице или пјесме пожељно је да се исприча нека прича чији је садржај везан са текстом, како би се пробудило интересовање ученика за пјесму, а самим тим и подстакла машта. За правилан избор бројалице или пјесме неопходно је примијенити један од основних дидактичких принципа, а то је принцип поступности. У оквиру принципа поступности треба имати у виду три основна правила: од познатог ка непознатом, од лакшег ка тежем, од ближег ка даљем. Зато би на почетку школске године наставник требао бирати једноставније примјере за обраду како би ученик лакше схватио и усвојио нове бројалице и пјесме, а самим тим постао сигурнији у своје могућности.

Бројалице су изузетно драгоцјен музички материјал у раду на развијању осјећаја за ритам, посебно у првом и другом разреду основне школе. При извођењу бројалица треба да се створи атмосфера игре, јер се кроз игру најбоље учи. Код обраде бројалице посебну пажњу треба посветити равномјерном и разговјетном ритмичком изговарању слогова и ријечи бројалице у темпу. Рад треба почети са бројалицама које су у 2/4 или 4/4 такту (јер су лакше за почетак), а касније учити и бројалице у 3/4 такту. Покрете, уз јасно изговарање бројалице, прво изводи наставник, док ученици посматрају. Постизање равномјерности изговарања бројалице могуће је извођењем покрета ходања, љуљања и њихања. Затим ученик имитира покрете и изговор наставника. У почетку ће доћи до неуједначеног изговарања слогова и покрета, али наставник треба да инсистира на заједничком почетку, завршетку и уједначеном колективном ритмичном извођењу. Ово је једна од битних разлика у односу на први разред гдје ученике не треба појединачно исправљати, већ им треба омогућити да се постепено уклопе у колективно доживљавање ритма. Поступак обраде пјеване бројалице је захтјевнији јер се поред текста и темпа додаје и учење мелодије. Наставник прво треба да отпјева цијелу бројалицу ради цјелокупног доживљаја. Потом ученици слушају, памте и понављају краће фразе иза наставника. Када је бројалица добро научена напамет, прелази се на њено ритмичко изговарање, оштро дијељење на слоге, уз обавезно разбројавање које се после може замијенити покретима, а након тога и свирањем на ритмичким инструментима. Ритам може бити праћен инструментима Орфовог инструментаријума, употребом властитог тијела као инструмента или инструментима које су ученици претходно сами направили.

Стварање погодне атмосфере за усвајање нове пјесме потребно је да би дијете сваку пјесму доживјело позитивно. Пјевање пјесама по слуху је најраспрострањенији облик музицирања, не само у настави музичке културе него у цјелокупном животу. Методички поступак обраде пјесме по слуху састоји се од неколико етапа које у доброј мјери одређују и артикулацију часа:

- **Увод и стварање расположења** које одговара садржају пјесме и њеном карактеру. У овом дијелу часа ученике треба распјевати. То се постиже на више начина али ни један не треба да постане стереотипан. У првом и другом разреду то могу бити низови кратких вјежби или импровизованих игара које подстичу развој технике дисања и развоја дјечијег гласа (нпр. ученици удишу као да миришу цвијеће, а издишу као што локомотива испушта пару шшшш..... или балон испушта ваздух сссс. ...).
- **Кратак разговор, интересантна прича или ликовна илустрација** која садржи приказ текста, а који ће директно утицати на мотивацију ученика.
- **Слушање нове пјесме у извођењу наставника** или са снимљеног материјала. Утисак ће бити снажнији уколико наставник изражајно пјева, при чему се може помоћи инструменталном пратњом.

- **Рад на савладавању пјесме по слуху** је сложен процес који се састоји од слушања, памћења и понављања мањих музичких цјелина иза наставника, њиховог повезивања и спајања у цјеловиту пјесму. Поступак се понавља док ученици не савладају у потпуности текст и мелодију.
- **Пјевање пјесме од почетка до краја** уз давање почетне интонације.

Текст и мелодија уче се заједно јер се, кроз праксу, показало да на часовима гдје се превише пажње поклања тексту нема пуно пјевања. Наставник увијек треба имати у виду да у првом сусрету са пјесмом ученици неће моћи све да запамте, због тога је неопходно нову пјесму понављати и увјежбавати. Комбинацијом са осталим наставним темама и садржајима никада нећемо доћи у ситуацију да понављање пјесме пређе у монотонију и досаду (свирање, дидактичке музичке игре, разне драматизације и тако даље). Код већине народних пјесама сам текст нам указује на покрет које дјеца требају изводити, али постоје и оне у којима наставник и ученици креирају покрете према сопственим могућностима и жељама. Пјесма постаје игра оног тренутка када се ученик креће, тапше рукама или свира на неком ритмичком инструменту, уживајући у складу мелодије, ритма и својих покрета. Пјесме везане за вјерске и годишње празнике треба планирати у вријеме када се одређени празници обиљежавају, јер управо тада ове наведене садржаје успјешно можемо интегрисати са садржајима осталих наставних предмета.

Слушање музике има за циљ да код ученика развије способност слушне концентрације, подстиче емоционално доживљавање слушане композиције, развија естетику, могућност препознавање звукова и боја различитих гласова и инструмената, као и могућност анализе и вредновања одређеног музичког дјела. Ученици другог разреда већ имају искуство у слушању музике, па им ова активност не представља новину. Да би избјегли монотонију и час слушања музике учинили што занимљивијим, потребно је пажљиво осмислити све активности.

На овом узрасту постепено ћемо оспособљавати ученика да пажљивим слушањем различитих композиција повезује карактер музике са основним изражајним елементима (ритам, мелодија, темпо, динамика). Након неког времена ученик ће почети да примјећује неке типичности, како уз веселу композицију најчешће иде брз темпо, јача динамика, живљи ритам, док пјесмама тужног карактера, у већини случајева, одговара лагани темпо, тиха динамика и једноличан ритам. У току другог разреда ученика треба оспособљавати да разликује пјевање од свирања, пјевање заједно са свирањем (вокално-инструментално), оркестарско (инструментално) извођење, као и пјевање (вокално) без инструменталне пратње. Такође треба да упознају и препознају пјевање дјечијег, женског или мушког гласа, хор одраслих особа или дјечији хор, као и звук и изглед инструмената на којима се изводи композиција коју слушају.

Модерна технологија и друштвене мреже пружају нам много материјала који се могу успјешно користити у савременој настави музичке културе. Уз коришћење многобројних постојећих наставних средстава и помагала као и аудио записа можемо пронаћи мноштво идеја како час учинити што забавнијим и како ученицима олакшати упознавање неких нових појмова из области музике нпр. инструмената прије него што почну слушати препоручене композиције (<https://www.youtube.com/watch?v=Dtd8N8SucM>, <https://www.youtube.com/watch?v=FbS4dKGthGc>).

Методски поступак слушања музике има своје устаљене етапе:

- **стварање подстицајне атмосфере за слушање музике** (занимљиве приче везане за композицију, аутора, земљу из које потиче аутор композиције и слично);

- **глобално слушање** (слушање композиције у цјелини и емоционални доживљај истог);
- **спонтано реаговање на музички доживљај и разговор о дјелу;**
- **припрема за селективно слушање са јасно постављеним захтјевима** (сугестијама наставника усмјеравати пажњу ученика на средства извођења - глас, инструмент или на појединачне изражајне елементе - ритам, мелодија, темпо, динамика);
- **селективно слушање** подразумијева запажање и схватање музичких појединости које су карактеристичне за слушању композицију;
- **припрема за поновно слушање композиције у цјелини;**
- **глобално слушање вишег нивоа** (синтеза свега што је ученик уочио и сазнао о слушаној композицији);
- **изражавање утисака и сопствено вредновање слушане композиције** (у другом разреду доживљај након слушања композиције, поред разговора, може бити исказан и ликовно - бојом, линијом, цртежом).

Као што видимо, методски поступак слушања музике подразумијева слушање једне композиције више пута, зато је веома важно да ученици у току часа слушању композицију могу да изразе покретом, мимиком лица, цртежом, текстом и слично. Уколико слушана композиција садржи карактеристичне изражајне елементе, који су лако уочљиви (темпо, динамика, ритам, мелодија), ученицима можемо поставити разне креативне задатке у току слушања нпр. ученике можемо подијелити у три групе (како сједе у редовима) и при томе свакој групи дати по један задатак. Прва група ће имати задатак да подигне обје руке у зрак када примијети да се музика изводи тихо (утишава), друга група ће одреаговати ударом ногама о под сваки пут када примијете да се музика изводи гласно (појачава), а трећа група ће ударити дланом о клупу сваки пут када је динамика умјерена. Наравно задаци овог типа су могући само ако нам карактер слушане композиције то дозвољава. За поједине композиције могуће је израдити *Музикограм* помоћу кога ће ученици пажљиво пратити мелодију и разне промјене у темпу, ритму и динамици (<https://www.youtube.com/watch?v=Uan3xn5gFTc>, <https://www.youtube.com/watch?v=2iGdXXYIH-c>). Препоручене игре слушања у Наставном плану и програму често могу бити одличан увод у час слушања музике али то су само неки од приједлога. Увод у час слушања музике може бити и понављање научених бројалица или пјесама, слушање разних звукова из природе, као и појава из нашег окружења.

Игре слушања

Даире које ћуте - Ученици сједе у кругу и једно другом додају даире које не смију да произведу ни најмањи шум. Игра се може играти и са звечкама или прапорцима, а у игру можете укључити више оваквих инструмената. Може се задати и тежи задатак - инструмент не иде у круг већ свако ко га добије, мора да устане и однесе га неком другом, по сопственом избору. (Према: Милошевић-Симић, М. (2017). *Више од музичке игре*. Београд: Финеса)

Пронађи звонце - Један ученик на кратко изађе из просторије док остали ученици узму различите инструменте којим ће правити буку кад се он врати - тако што ће њима свирати иза својих леђа. Једно од њих има мало звоно (или неки други инструмент, по договору) и све вријеме, заједно са свима производи буку. Ученик који тражи, иде од ученика до ученика и покушава да пронађе звук звона. Ако је задатак претежак, наставник даје сигнал да неки

инструменти престану да свирају да би тако олакшао ученику да пронађе скривено звоно, Ученик који тражи може имати и повез преко очију. (Према: Милошевић-Симић, М. (2017). *Више од музичке игре*. Београд: Финеса)

Ко то тамо пјева? - Један ученик је леђима окренут групи ученика и треба да погоди који ученик је отпјевао његово име. Група ученика појединачно пјева име изабраног ученика, свако на свој начин. Када ученик погоди ко је пјевао и којим редослиједом, замијене улоге. (Према: Милошевић-Симић, М. (2017). *Више од музичке игре*. Београд: Финеса)

Ово су само неке од могућих игара које могу да послуже као припрема или увод у час слушања музике. Наставник има потпуну слободу да сам осмисли неке нове игре или примијени већ оне добро познате. Слушање музике је веома важно на овом узрасту јер никада не требамо заборавити да дијете боље чује што више и пажљивије слуша.

Тема *Музичко стваралаштво* има за циљ развијање креативности, покрета у музици, подстицање маштовитости и самопоуздања. Музичко стваралаштво је неправедно запостављено у настави музичке културе, иако је један од најкреативнијих дијелова наставе и представља виши степен активирања музичких способности које се стичу кроз музичке активности.

Израда дјечијих музичких инструмената је веома забавна за ученике овог узраста јер подстиче на стваралачки процес. Поред индивидуалног рада на изради инструмената, можемо организовати и рад у пару или групни рад. Наставник треба да има оригиналне идеје које се, уз помоћ дјечије маште, могу претворити у инструменте који постају снажан мотивациони фактор у извођењу музике. На овом узрасту није потребно правити инструменте са одређеном висином тона јер за то нема потребе. Инструменте које су ученици израдили у првом разреду треба чувати јер ће нам користити у току групне импровизације или приликом комбинације инструмената. Неки од предложених инструмената за израду у другом разреду су: звечке са перлама, звечке од грана и чепова и музички штапићи.

Примјери израде музичких инструмената и помагала



Једна од активности која ће подстицати размишљање, осјећај за ритам, креативност, дивергентно мишљење јесте и активност са сличицама. Помоћу сличица можемо да осмислимо различите задатке који ће нам помоћи да дјеца изводе једноставне ритмичне фигуре својим тијелом (Извор: Pinterest.com).

Постоји безброј могућности како искористити овај лист на којем су приказани покрети тијела. Од тога да наставник састави вјежбу коју ученик треба да одсвира својим тијелом, па до идеје да ученик сам зада неку дионицу коју треба залијепити у своју свеску и након тога одсвирати. Активност ће бити изузетно занимљива када ученици једни другима почну задавати разне вјежбе. За почетак можемо се ограничити само на један ред (четири покрета), а затим вјежбе постепено могу постајати све сложеније.



Свирање једноставних ритмичних фигура тијелом (*Body percussion*) и предметима се наставља на рад који је био заступљен у првом разреду. Захтјеви у другом разреду морају бити на нешто вишем нивоу и мало сложенији. Прије свега наставник треба добро бити припремљен и час мора бити изузетно добро осмишљен. Ове импровизације треба да буду једноставне и кратке, а ријеч је о свирању такта и свирању ритма. Многе идеје за ове часове наставник може пронаћи на каналу Youtube (<https://www.youtube.com/watch?v=n37iTzxmPzI>, <https://www.youtube.com/watch?v=5y0sVCmMX0k>).

Чаше су одлично средство за извођење једноставних ритмичних фигура, дјеца ће бити одушевљена “свирањем” помоћу чаша. Овај начин свирања предвиђен је још од првог разреда тако да би сада захтјеви учења требали бити нешто већи и сложенији (<https://thewhoot.com/life/cup-song-video-tutorial>).

Понављање задатих ритмичких фигура помоћу разних предмета је још један сегмент који ће наставу музичке културе учинити забавном. Безброј је комбинација које ће помоћи наставнику да реализује овај садржај (<https://www.youtube.com/watch?v=xnFeoQn2U0w>, <https://www.youtube.com/watch?v=AuSsHUHdjuc>).

На овом узрасту сви ученици треба да учествују у припремању разредних и школских приредби, манифестација, у складу са својим могућностима. Учесће на разним приредбама и манифестацијама има вишеструку улогу у развоју свестране личности, њеног самопоуздања, развоја позитивне слике о себи и околини која нас окружује.

Примјери игара за развој ритма са канала Youtube:

<https://www.youtube.com/watch?v=oRd1xiAxME8>,

<https://www.youtube.com/watch?v=SiEGT3Gibw>,

<https://www.youtube.com/watch?v=8gGxyiti6XQ>,

<https://www.youtube.com/watch?v=PwKdIC6BI88>

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Како би добио што реалнију оцјену, наставник мора прикупити што више података о учениковом знању, залагању и способностима. Зато се оцјена из предмета Музичка култура формира захваљујући праћењу, посматрању, биљежењу активности ученика и на основу разговора са ученицима. У оцјену требамо укључити и учениково залагање и понашање на часовима музичке културе јер немају сви ученици једнако развијене музичке способности, а сви су изложени истим захтјевима. Оцјена је повратна информација којом се утврђује колико је ученик напредовао, те га подстиче на даљи рад и залагање. Важно је нагласити да се прати лични напредак ученика, те да се не пореде резултати једног ученика са другим.

Једна од идеја је и та да ученици направе свој портфолио који може бити од велике важности у процесу оцјењивања. У портфолију ученици могу одлагати све своје радове и запажања са часова музичке културе. У процесу оцјењивања можемо практиковати и самопроцјену, узајамну, међусобну или групну евалуацију, али при томе морамо унапријед договорити критерије.

Табела 6. Примјери питања, задатака или активности

КАТЕГОРИЈА	ТИП ОСТВАРЕНОГ ИСХОДА	ПРИМЈЕРИ ПИТАЊА, ЗАДАТАКА ИЛИ АКТИВНОСТИ
ЗНАЊЕ (РЕКОГНИЦИЈА, МЕМОРИЈА)	Присјећање или препознавање информација које су ученици учили	Именује неколико композиција за дјецу... Именује бројалицу и брзалицу...
РАЗУМИЈЕВАЊЕ	Демонстрирање разумијевања материје за учење, трансформисање, реорганизација или интерпретација	Својим гласом музикално изводи композицију за дјецу...
ПРИМЈЕНА	Употреба информација у рјешавању проблема	Уз пјесму и покрет изводи музичке игре... Изводи традиционалне музичке игре...
АНАЛИЗА	Критичко мишљење, идентификовање разлога мотива, извођење закључака, анализирање закључака	На основу карактеристичног одломка препознаје слушану композицију...
СИНТЕЗА	Дивергентно, оригинално мишљење, оригиналан план, приједлог	Самостално осмисли једноставне плесне кораке или мање музичке игре...
ЕВАЛУАЦИЈА	Процјењивање вриједности идеја, изношење идеја	Учествује у реализацији различитих школских приредби...

НАСТАВНИ ПРЕДМЕТ МОЈА ОКОЛИНА

Наставни предмет Моја околина је заправо једини предмет који у потпуности одговара природи схватања свијета у свој његовој комплексности и цјеловитости. Овај наставни предмет се директно надовезује на искуства, предзнања и стечена знања о живој и неживој природи те о друштву у којем ученик живи. Мноштво разноврсних садржаја омогућава развијање интелектуалних способности ученика, његово стваралаштво, буђење радозналости, откривање законитости у природи и друштву, анализирање и упоређивање, те формирање научног погледа на свијет.

Наведене теме и садржаји наставног предмета Моја околина у другом разреду имају за циљ разумијевање међусобне условљености и повезаности природних и друштвених процеса, активно и самостално учешће у друштвеном животу средине у којој живи, развијање истраживачких активности ученика у циљу учења и самоучења, развијање способности аргументације и критичког мишљења, развијање свијести о личном и групном идентитету као услова за заједнички живот и уважавање свих чланова заједнице, те развијање еколошке свијести и љубави према природи.

Табела 7. Садржаји програма наставног предмета Моја околина

Редни број	Наставна тема	Оквирни број часова
1.	Школа	7
2.	Породица	8
3.	Саобраћај у мом мјесту	6
4.	Изглед мјеста и околине и рад људи	8
5.	Оријентација у времену	12
6.	Нежива природа, појаве и материјали	9
7.	Животињски и биљни свијет	9
8.	Екологија	4
9.	Човјек и здравље	7
10.	Пригодне теме	2
УКУПНО		72

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Полазећи од исхода који су дати у Наставном плану и програму и садржаја кроз које ће наставник те исходе остварити, сваки наставник креира свој годишњи глобални план и програм рада. При томе наравно, има на уму и садржаје осталих наставних предмета ради остваривања могуће корелације и интеграције садржаја, слично као што је то рађено и у првом разреду. Јасно нам је да тако постављени и планирани садржаји обећавају трајније и свеобухватније усвајање знања.

Након глобалног планирања слиједи развијање оперативних програма. Дефинисани исходи ће бити основна идеја водилца за оперативно планирање из којег ће наставник извести и конкретне наставне садржаје. Дати садржај се може подијелити у више наставних садржаја што ће у основи диктирати очекивани исходи, планирани модел учења, наставне методе, наставна средства којима школа располаже, креативност наставника, индивидуалне могућности ученика и сл. За усвајање одређених исхода је потребно више времена и више различитих активности. Због тога, сваки наставник је у свом планирању, припреми и реализацији наставе аутономан и дата му је потпуна слобода.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

За реализацију наставе предмета Моја околина у другом разреду, предвиђена су 72 наставна часа годишње, тј. два часа седмично. Програм садржи укупно 10 тема, од којих се једна односи на *Пригодне теме* са предвиђена 2 часа за реализацију. Циљ ове теме је да ученик директно учествује у планирању и реализацији пројеката одјељењске заједнице, разреда или школе у чему ће дати свој допринос. У оквиру ове теме могуће је реализовати различите еколошке активности, посјете културним установама, историјским споменицима, занатским радионицама, ватрогасном дому, пољопривредном имању, граду, селу и слично.

Треба напоменути и то да списак тема у програму предмета Моја околина не представља и редослијед тема за реализацију. Које теме и садржаје ће наставник планирати и у које вријеме, остављено је на процјену самом наставнику који реализује наставу. Сви садржаји из једне теме се не морају одмах обрадити. Одређени садржаји се могу планирати и реализовати касније, у неко погодно вријеме.

Наставна тема *Школа* има за циљ проширивање стечених знања о школи, те стицање радне културе и хигијенских навика као и навика планирања рада. То ћемо остварити кроз изучавање садржаја при чему нам је основни показатељ исход учења као крајњи резултат који требамо постићи и ослонац за вредновање постигнућа ученика. Ученик на овом узрасту треба да наведе по којој личности или догађају његова школа носи име, зашто та личност/догађај представља важност за његову школу и слично. Ученицима ће бити веома интересантно да самостално или уз помоћ родитеља истраже нпр. биографске податке о тој личности, његова дјела, задужбине, фотографије, занимљивости из живота и сл. У току свог истраживања, ученици могу да упоређују информације, прикупљају различите фотографије и направе *одјељењски албум* или *изложбу* посвећену Дану школе и личности/догађају по коме школа носи име. .

Када говоримо о *Просторијама у школи*, важно је да ученици упознају сваку просторију у својој школи, да у њу уђу, како би стекли праву слику о томе како она изгледа, какав намјештај је у њој, по чему се разликује од учионице, која јој је намјена итд. Касније се на часу може направити интересантна игра, квиз, асоцијације или игра меморије уз задатке: *Именуј просторије са слике; Повежи просторију и намјештај који јој припада, Спој радника са просторијом у којој борави и сл.* На овај начин испунићемо неколико важних сегмената дјечијег развоја и учења: ученик ће неке информације добити, а неке ће самостално истраживати, сарађиваће са другарима и размјењиваће искуства, задовољиће своју знатижељу, имаће прилике да чулно упозна појмове који су му били непознати, знања ће примијенити у игри итд. Што се тиче изгледа школе, садржај можемо радити у корелацији са српским језиком (посматрати, опажати, а затим састављати реченице које описују школу) или са ликовном културом (кроз теме *Цртање* или *Сликање*).

Током рада на овој теми, неопходно је често разговарати са ученицима које су дужности и обавезе ученика према школи и учењу, редовном извршавању обавеза, дужностима редара, лијепом и културном понашању, поштовању правила и кућног реда школе. Са ученицима је пожељно радити на креирању *Правила за наше одјељење* јер ћемо на тај начин постићи много већи ефекат него да им само наметнемо правила која морају да поштују. Ученицима треба дати прилику да креирају правила, да их процјењују, разговарају о њима и објасне зашто је неко правило добро, а неко није и слично. На тај начин ћемо им дати до знања да су и они важан дио заједнице, да могу доносити одлуке, да имају одређене одговорности, а оно што је сигурно и најважније, да им већ сада развијамо свијест о учешћу у друштву у којем владају одређена правила по којима се требамо понашати, развијамо толеранцију, поштовање и уважавање. У корелацији са српским језиком можемо радити на тексту Душка Радовића “Тужибаба” или Бранка Ћопића “Први дан у школи”.

Циљ наставне теме *Породица* је проширивање знања о породичним везама (родбина), те васпитање ученика у духу хуманих и равноправних односа међу члановима породице. Оно што се очекује од ученика на овом узрасту је да схвати и објасни породичне везе у ужој и широј породици, да објасни родбинске везе (ко је ујак, ујна, стриц, стрина, тетка, тетак), те да исприча на који начин можемо показати знакове пажње према члановима породице, како показујемо толеранцију и шта значи међусобно уважавање. На ову тему ученици могу да ураде и *стрип* са ликовима из своје породице или фамилије који учествују у неким интересантним ситуацијама.

Посебно лијеп и за ученике занимљив истраживачки задатак може бити и креирање *Породичног стабла* гдје би ученици поред цртања могли да траже и фотографије или да сами фотографишу чланове породице, те да истраже гдје су рођени чланови њихове породице или колико имају година.

Један дио теме о породици се односи и на *обавезе и дужности* свих чланова породице, правила понашања у кући, у гостима, у згради са више станова, поштовању заједничке имовине и стварања потпуније слике да су и сами дио друштва. Препорука за читање је текст “Цврчак и мрав”.

Посебну пажњу треба обратити и на садржај *Уређаји у дому* гдје ученик треба да упореди и објасни разлике између старих и савремених уређаја у кући/стану, да идентификује дигиталне уређаје и објасни које уређаје зна да користи, да уочи опасности од неправилног руковања електричним уређајима, те да напамет зна телефонске бројеве својих родитеља и ватрогасаца.

Како се код ученика увијек инсистира на рационалном трошењу времена, школског прибора и материјала у школи, на исти начин ту рационалност треба пренијети и на породични живот и штедњу новца, струје, воде, одјеће, обуће, играчака и слично. Посебно треба вредновати ученикове идеје и приједлоге како би се могло штедјети у породици или да се изради *лични план штедње*. Ученике треба подстакнути на ове активности, а затим да те активности и реализују. Након неког договореног времена, може се организовати анализа плана и реализације штедње те добробити или користи које су њоме постигнуте. На овај начин можемо подстакнути ученике на рационалније коришћење свих материјалних ствари, коректнији и одговорнији однос према њима, све у циљу уштеде и помоћи својој породици, али и самом себи.

У теми *Саобраћај у мом мјесту*, пажњу треба посветити проширивању знања о саобраћају у мјесту, саобраћајним средствима, знаковима и примјени саобраћајних правила, те развијању саобраћајне културе. Врло корисна идеја за реализацију ових садржаја је успостављање сарадње са саобраћајном полицијом у мјесту. Полицајац/саобраћајац као гост у одјељењу или као водич кроз мјесто било би идеално рјешење за усвајање трајних знања о саобраћају. У присуству полицајца, ученици би постављали питања и разрјешавали своје недоумице, демонстрирали би понашање у саобраћају, а уједно би осјећали и одређену врсту потребне сигурности и важности као учесника у саобраћају. Искуствено учење које би обезбједили својим ученицима, довело би до тога да ученици са више пажње и одговорности излазе на улицу, поштују саобраћајна правила и доприносе безбједности свих учесника у саобраћају.

Циљеви теме *Изглед мјеста и околине и рад људи* су проширивање знања о изгледу мјеста и околине у којем ученик живи, стицање знања о карактеристичним занимањима људи и предузећима у мјесту, те развијање љубави према завичају и завичајној околини. Изучавањем понуђених садржаја: *Моје мјесто, Моја околина, Моје мјесто се изграђује, Занимања људи у мом мјесту, Значајна предузећа у мјесту и Продавнице*, ученици ће имати

прилике да истражују, траже информације од старијих, да размјењују информације, да се креативно изражавају, те да науче како учити.

Ученицима се може дати задатак да направе нпр. *личну карту* свог мјеста, *разгледницу*, *илустративни путопис*, *фото-албум* свог мјеста или околине. Објаснити им зашто су се насеља увијек градила поред ријеке и како су некад изгледала. Ученицима такође треба обезбједити прилику да виде шта се то у њиховом мјесту гради, на који начин се гради неки објекат, које машине се употребљавају при градњи и који се материјал користи. Извршити и корелацију са ликовном културом гдје ученици такође могу да моделују од различитих материјала објекте које су видјели да се граде у њиховом мјесту или објекте које би они жељели да њихово мјесто има. Посебан истраживачки задатак може бити истраживање фотографија њиховог мјеста или старих грађевина из прошлости, гдје би ученици имали прилике да упореде сличности и разлике у изгледу грађевина, материјала који се употребљавао за њихову градњу и слично.

Када је ријеч о *Занимањима људи и предузећима у мјесту* било које врсте, увијек су интересантне организоване посјете занатским радионицама, фабрикама, затим гости у одјељењу итд. Након овако уређеног искуственог учења, кроз разне квизове, игре асоцијације, допуњалке, укрштенице и сл. можемо организовати утврђивање или чак и провјере знања.

Имајући у виду садржаје теме *Оријентација у времену*, ова тема ће се изучавати током цијеле године. Основни циљ је оспособљавање ученика за усвајање и примјену знања о временским одредницама, проширивање знања о карактеристикама годишњих доба (промјене у природи и рад људи у различитим годишњим добима), те развијање способности правилног планирања и коришћења слободног времена. Водити рачуна да се у разговору са ученицима често употребљавају временске одреднице, нпр. *Прије него што сте дошли у школу...Сада учимо о....Послије наставе ћемо...Јуче си донио...* На тај начин, ученици ће усвојити појмове и разумјети њихово значење.

Што се тиче садржаја *Година и годишња доба*, појмови ће се обрађивати у складу са годишњим календаром. Ученици од раније имају формиране одређене појмове о мјесецима у години, знају у којем је мјесецу њихов рођендан, слава Нова година и сл. Зато се са ученицима може направити одјељењски *Рођендански календар* са називима сваког мјесеца, датумима у мјесецу и именима ученика која славе рођендане у датим мјесецима. Ако мјесеци буду означени одговарајућим бојама које представљају годишња доба, ученици ће врло лако усвојити називе мјесеци, њихов поредак, којем годишњем добу припадају и слично.

Тема *Нежива природа, појаве и материјали* прије свега има за циљ формирање научног погледа на свијет, проширивање знања о неживој природи, предметима, материјалима, појавама и процесима као и о међусобној условљености појава и промјена у неживој природи.

У другом разреду се изучавају садржаји везани за *Ваздух, Загријавање и кретање ваздуха, Сунчеву свјетлост и топлоту, Наелектрисање честица и Електрицитет у природи*. Прво што треба напоменути је да се сви ови садржаји реализују кроз једноставне експерименте при чему ће ученици самостално долазити до закључака.

Када говоримо о *Ваздуху, загријавању и његовом кретању*, ученик треба да закључи да је ваздух свуда око нас, у нама, у води, у земљи, у унутрашњости предмета и сл. Ученицима показати експеримент са празном флашом коју брзо заронимо у воду. Мјехурићи који излазе су знак да је у флаши био ваздух који сада излази, а у флашу улази вода. Исто тако у посуду са водом можемо ставити грумен земље. Такође ће се појавити ситни мјехурићи који доказују присуство ваздуха.

Ваздух се може загријавати на различите начине, помоћу сунца, пећи, радијатора и слично. Топлији ваздух је лакши и иде према горе, а хладнији иде према доље. Када се мијешају топли и хладни ваздух, настаје вјетар. Показати кретање вјетра помоћу махања свеске, направљене лепезе и сл. Ученици већ имају искуства са апаратима који загријавају ваздух и са апаратима који га хладе, те и на тај начин могу закључити да се у сваком случају појављује вјетар. Прављење вјетрењаче и трчање по школском дворишту, пуштање змајева када дува вјетар или пуштање балона са загријаним ваздухом, сигурно ће остати у сјећању као врло лијепа, забавна и едукативна активност. Активности можемо реализовати у корелацији са ликовном културом, као и физичким и здравственим васпитањем.

О значају *Сунца и сунчеве топлоте*, ученици имају већ нека предзнања. Напоменути им смјењивање дана и ноћи, експериментом показати како расте биљка остављена у мрачној просторији и биљка која има довољну количину сунчеве свјетлости, анализирати појаву првих пупољака, ницање траве и бујање живог свијета са првим зрацима сунца у прољеће, али и идентификовати штете које сунце може да изазове живој природи. Ученицима објаснити како настаје сјенка и зашто долази до мијењања њеног облика. Све то објаснити помоћу експеримента са свијећом или батеријском лампом. У корелацији са наставом ликовне културе, могу се исцртавати различите сјенке на папиру, те направити луткарска позоришна представа или позориште сјенки у којима ће ученици, користећи своја креативна рјешења, глумити и стварати трајна знања.

Наелектрисање честица треба објаснити као појаву у којој предмети када се протрљају неким материјалима привлаче друге предмете (нпр. трљамо чешаљ о косу, а он затим привлачи исцјепкане комадиће папира са стола; трљамо чашу вуном, а она затим привлачи папире, мрвице стиropора; трљамо надувани балон по коси и он се пар тренутака држи залијепљеним за плафон). Пуцкетање које се чује када се скида вунени џемпер преко косе, такође је појава електрицитета, а ако се то још учини у замраченој просторији, видјеће се и варнице. Извести експеримент тако што треба прислонити новински папир на раван дио зида и трљати вуненом тканином, послјег чега ће папир остати залијепљен за зид, а при покушају одвајања, чуће се пуцкетање. Објаснити ученицима да је на исти начин електрицитет присутан и у природи када грми и када сијевају муње. Упозорити ученике на опасности од грома и на безбједно понашање у случају грмљавине. Такође, ученике треба упознати са предностима које електрична енергија омогућава човјеку у свакодневном животу али и опасностима које могу настати због неправилног руковања електричним уређајима. У корелацији са српским језиком, препоручити им да погледају цртани филм о Бенџамину Френклину.

Изучавање теме *Животињски и биљни свијет* има за циљ упознавање карактеристичних биљака у околини и њихове подјеле, идентификовање основних услова за развој биљака, разликовање домаћих и дивљих животиња, уочавање основних карактеристика и начина заштите, развијање љубави и правилног односа према биљном и животињском свијету. Приликом обраде ових садржаја подстицати ученике да се што више друже са природом, да је посматрају и запажају. Задавати им креативне задатке да допуњују своју и одјељењску збирку биљака, листова, сјемена, да их разврставају на основу животних заједница гдје се оне налазе, истражују које су све користи од једне биљке и гдје се она све употребљава, направити збирку врећица чајева и зачина са фотографијама биљака како оне изгледају у природи. Могу се организовати нпр. *одјељењске чајанке* гдје ће ученици пити чај, показати своје ликовне радове на тему цртања или сликања биљака, пјевати, читати приче или рецитовати пјесме у вези са биљкама, (*Разгранала грана јоргована, Вишњицица род родила, Киша пада, Гдје је онај цветак жути, Мајка Јову у ружи родила, Јасика и бреза, Медвјед и крушка, Краљ који је могао причати са биљкама, Савила се бела лоза винова, Пролеће у шуми, Висибаба, Ми идемо преко поља, Шљиве за ђубре, Ал је леп овај свет, Храст и трске,*

Жаба чита новине, Јабука, Деда и репа, Зелени се јагодо, Како ли се сеје мак, Ја посејаш лубенице, итд.).

Ученици могу добити и задатак да праве албум од етикета са производа биљног поријекла (сок, џем, бомбони, шећер, маргарин, чај, памучна мајица, чипс, пиво, чоколада, тоалет папир...).

Што се тиче *домаћих и дивљих животиња*, дјеца ће врло радо истраживати занимљивости о животињама, цртати и презентовати своја истраживања пред својим другарима. На овај начин се подстиче развој говорништва, подиже им се самопоуздање те се ученици ослобађају треме пред јавни наступ. Ученике треба подстицати на хуман и одговоран однос према животињама, у разговору са њима, изналазити најбоља рјешења како би могли помоћи угроженим животињама (храњење и прављење кућице за птице и сл.)

Темом *Екологија* обухваћени су садржаји *Загађивање воде, Загађивање ваздуха и Загађивање земљишта*. Основни циљ изучавања је упознавање са значајем и потребом заштите природне и животне средине, увођење у еколошку културу и активно учешће у еколошким активностима школе и одјељењске заједнице. Од ученика се очекује да наведе примјере човјекове небриге за околину, препозна најчешће и највеће загађиваче воде, ваздуха и земљишта у мјесту и околини, те објасни лични примјер бриге за очување чисте природе. Приликом израде плана активности уређења своје околине, ученик се може посавјетовати са наставником, родитељима, сарађивати са другарима из одјељења, а затим предложити и план реализације. Приликом планирања, ученици знају бити веома креативни и сваку идеју треба похвалити. Ученицима можемо дати и задатак да пишу еколошке поруке, поруке упућене природи али и људима, да их украшавају те лијепе на заједнички пано. У разговору о очувању природе и природних ресурса, треба инсистирати на рециклажи, објаснити зашто је важна за очување природе, да се осим папира могу рециклирати и предмети од других материјала (нпр. пластичне флаше и кесе, лименке и метални отпад, разбијено и отпадно стакло итд.), као и да се рециклажом смањује проблем загушености наше планете огромном количином смећа и отпада. Ове активности је могуће проводити кроз наставу ликовне и музичке културе (стварање ликовних композиција од различитих материјала, прављење музичких инструмената и тако даље).

Тема *Човјек и здравље* има за циљ проширивање знања о основним органима за кретање и чулима као основе за упознавање природе око нас, идентификовање здравих намирница кроз пирамиду исхране и подстицање здравог начина живота.

Приликом разговора о *Грађи човјековог тијела и Органима за кретање*, ученици имају одређена знања од раније. Препорука је да се припреме погодне илустрације, слике, презентације и сл. како би ученици именовали дијелове човјековог тијела и његову грађу. Ученици могу да допуњавају ријечи, рјешавају укрштенице или на часовима ликовне културе вајају човјеково тијело од глине, глинамола или пластелина. Такође могу да лијепе макароне или шпагете на папирну или картонску подлогу те праве модел костура. На часу физичког и здравственог васпитања могу именовати и демонстрирати врсте и могућности човјековог кретања (ходање, трчање, скакање, пузање...) Ученици требају знати због чега је важно правилно држање тијела и инсистирати на корективном вјежбању.

Приликом разговора о *Чулним органима* ученици се требају упознати са начинима на који спознају свијет око себе (како знају да је нешто зелено, како препознају да мама пече колаче, а још нису ушли у кухињу, како препознају слатко, слано, кисело и горко, како се знају окренути према ономе ко изговори њихово име...), те да именују чула и чулне органе. Са ученицима треба разговарати и о опасностима које утичу на здравље чула

(прејака свјетлост, предуго гледање у екран, прејаки звукови, прехлада, опекотине...) као и о начинима заштите и превенције болести.

Уз илустрације, слике, презентације и слична наставна средства, ученицима приказати све *услове потребне за живот и здравље*. Објаснити важност правилне, редовне и разноврсне исхране. Могуће је прављење *пирамиде здраве исхране*. Сваком ученику дати задатак да нацрта једну воћку и једно поврће. Цртеже изрезати и поставити на одговарајуће мјесто у пирамиди која је нацртана на хамеру. Код куће ученици могу да пронађу илустрације различитих врста хљеба и пецива (за дно пирамиде), слаткиша (за врх пирамиде) и производа од меса и млијека (дио пирамиде изнад воћа и поврћа), а затим комплетирати пирамиду. Са ученицима можемо разговарати о здравим старим традиционалним јелима које правенаше баке, истражити рецепте за здраве ужине, организовати *дан здраве традиционалне кухиње и здравих ужина, боравак на отвореном уз физичке активности и такмичења*.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Оцјењивање је саставни дио процеса наставе и учења. Процес оцјењивања треба да је у функцији напредовања ученика и унапређивања квалитета наставе и учења. У оквиру планирања наставе треба планирати и оцјењивање. Учитељ на основу података добијених у процесу оцјењивања може објективније да вреднује наставу, услове у којима ради и квалитет сопственог рада.

Оцјењивање се састоји из више различитих фаза:

- планирање;
- праћење напредовања ученика током наставе и учења;
- регистровање података и запажања о раду и постигнућима ученика;
- саопштавање повратних информација ученицима и њиховим родитељима о напредовању и развојним потребама ученика;
- вредновање квалитета и ефикасности процеса наставе и учења.

Свака фаза је специфична, али само обједињене, обезбјеђују континуирано праћење и вредновање напредовања ученика и квалитета и ефикасности наставе.

У настави која је усмјерена како на процес учења тако и на овладавање исходима знања, можемо рећи да се прате и вреднују и процес и продукти знања. Због тога се треба осврнути на нивое сложености исхода знања који по угледу на Блумову таксономију прате: знање, разумијевање, примјену, анализу, синтезу и евалуацију (Табела 8).

Табела 8. Примјери питања, задатака или активности

КАТЕГОРИЈА	ТИП ОСТВАРЕНОГ ИСХОДА	ПРИМЈЕРИ ПИТАЊА, ЗАДАТАКА ИЛИ АКТИВНОСТИ
ЗНАЊЕ (РЕКОГНИЦИЈА, МЕМОРИЈА)	Присјећање или препознавање информација које су ученици учили	Наведи ауторитете у школи... Именуј заједничке просторије у згради... Наброј саобраћајна средства у мјесту...

РАЗУМИЈЕВАЊЕ	Демонстрирање разумијевања материје за учење, трансформисање, реорганизација или интерпретација	Које су опасности од неправилног руковања уређајима... Објасни своју одговорност у саобраћају... Објасни ко је тетка, стриц...
ПРИМЈЕНА	Употреба информација у рјешавању проблема	Допуни реченице временским одредницама... Користи распоред часова и организуј се према њему... Покажи како сјенка мијења свој облик...
АНАЛИЗА	Критичко мишљење, идентификовање разлога мотива, извођење закључака, анализирање закључака	Које су слабости овог правила... Анализирај сличности и разлике живота у кући или стану... Упореди изглед, сличности и разлике кућа у прошлости и данашњих кућа...
ИНТЕЗА	Дивергентно, оригинално мишљење, оригиналан план, приједлог	Нацртај породично стабло... Изради илустративни путопис свог мјеста... Допуни пирамиду исхране намирницама...
ЕВАЛУАЦИЈА	Процјењивање вриједности идеја, изношење идеја	Направи лични план штедње... Представи план активности за уређење своје околине... Састави здрави дневни јеловник...

Правилним одабиром питања и осмишљавањем задатака можемо добити читав низ питања која ће поткријепити очекиване исходе, а тиме нам и олакшати вредновање знања, вјештина и постигнућа ученика.

НАСТАВНИ ПРЕДМЕТ МАТЕМАТИКА

Наставни предмет Математика пружа могућност ученику да развија како логичко тако и стваралачко и креативно мишљење и начин размишљања. Увођењем у математичку писменост наставник оспособљава ученика за даље развијање и усвајање нових компетенција неопходних како за садржаје из математике тако и за садржаје осталих предмета. Задатак сваког наставника је да на занимљив и ученику близак начин приближи математичке садржаје и појмове. Природно је да ученик има страх од непознатих и апстрактних појмова и због тога наставник треба бити обазрив и поставити добар и квалитетан темељ који ће омогућити даље квалитетно изучавање овог наставног предмета. Циљ изучавања наставних математичких садржаја је поред подстицања и развијања способности за самосталност, кооперативан и истраживачки рад као и стварање позитивног става према раду и одговорности у раду. Најбољи показатељ успјешности усвајања математичких садржаја огледа се у могућности ученика да примјењују усвојена знања у свакодневним ситуацијама.

Табела 9. Садржаји програма наставног предмета Математика

Наставна тема		Оквирни број часова
I ОБЛАСТ: ГЕОМЕТРИЈА (24 часа)		
1.	Тема: Предмети и бића у простору и односи међу њима	10
2.	Тема: Линија и област	7
3.	Тема: Класификација предмета према својствима	7
II ОБЛАСТ: ПРИРОДНИ БРОЈЕВИ ДО 100 (144 часа)		
1.	Тема: Скупови и операције са скуповима	9
2.	Тема: Прва десетица	40
3.	Тема: Друга десетица	65
4.	Тема: Прва стотина	30
III ОБЛАСТ: МЈЕРЕЊЕ И МЈЕРЕ (12)		
1.	Тема: Мјерење и мјере	12
УКУПНО		180

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наставни план и програм представља документ у којем су наведени исходи учења којима се тежи током обраде и усвајања садржаја на путу ка испуњавању циљева из наставног предмета математика. Приликом глобалног и тематског планирања наставник се води предзнањима ученика из првог разреда водећи рачуна о садржајима на којима се врши надограђивање као и садржајима који су потпуно нови за ученика. Садржаји у настави математике спирално су распоређени те стечено знање ученика у првом разреду представља основу за даљи развој ученикових знања. Наставник приликом тематског планирања треба да води рачуна и о могућој корелацији са другим предметима као и детаљно планирање облика рада, метода и наставних средстава који требају да подстичу, мотивишу и подстакну истраживачки рад код ученика.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наставни предмет Математика у другом разреду састоји се из три области које се изучавају кроз 180 часова. То су области *Геометрија* за коју су предвиђена 24 часа, *Природни бројеви до 100* за коју је предвиђен фонд од 144 часа и самим тим је област која се најдуже изучава у другом разреду и област *Мјерења и мјере* са фондом од 12 часова.

Тема *Предмети и бића у простору и односи међу њима* има за циљеве проширивање знања о предметима, облицима и бојама у простору, њихово разликовање и именовање, разликовање геометријских фигура и њихови међусобни односи као и уочавање смјерова кретања и сналажење у простору. Обзиром да је ова тема већ позната ученику те се знање надограђује, наставник користи већи број очигледних наставних средстава помоћу којих испуњава очекиване исходе учења. Приликом обраде ових наставних садржаја могућа је корелација са осталим наставним предметима. Ученика треба наводити да кроз јасне и конкретне задатке уочи разлику између геометријских тијела и геометријских облика, као и равне и криве површи. Важан задатак приликом обраде наставних садржаја ове теме јесте да ученик самостално уочава и препознаје правоугаоне, квадратне, троугаоне и кружне облике на геометријским тијелима и објектима из непосредне околине, што представља практичну примјену знања у свакодневним животним ситуацијама.

Наставна тема *Линија и област* има за циљеве уочавање и овладавање појмовима (тачка, линија, дуж и област), развијање способности посматрања, опажања и оспособљавање за графичко представљање. Током обраде ових наставних садржаја од ученика се очекује да графички представља праве, криве, отворене и затворене линије, препознаје дуж као дио праве линије ограничене тачкама. Обзиром да се ова тема не обрађује први пут у другом разреду већ се надограђује знање из првог разреда, наставник ставља акценат на цртање и графичко представљање линија и развија способности посматрања, опажања као и развијање смисла за тачност и уредност код ученика. У оквиру ове теме ученик ће уочавати и препознавати линије и дужи на предметима у непосредној околини, цртати линије и дужи кредом по табли, бојицама по папиру, апликативно и графички приказивати унутрашње и спољашње области. Цртањем двије линије које се сијеку ученик ће уочавати тачку као пресјек линија и означавати је великим штампаним словом. Помоћу конаца у боји и апликација упоређиваће линије по дужини. Наставник може организовати стваралачке игре цртања и бојења, с циљем утврђивања и увјежбавања наученог.

Садржаје теме *Класификација предмета према својствима* ученик ће најлакше усвојити посматрањем и опажањем предмета и слика у непосредној околини, уочавањем боја, облика, величина и њихових међусобних односа. У току реализације ових садржаја наставник може планирати стваралачке игре с циљем класификовања предмета са заједничким или различитим својствима. Прављење модела геометријске фигуре од сламчица истих или различитих дужина или модела геометријског тијела помоћу штапића и куглица од пластелена истих или различитих боја, може бити веома занимљива и креативна активност за ученика. Састављањем одређене фигуре од задатих дијелова (различитих боја, облика и величина) ученик ће показати ниво усвојености садржаја ове теме. Увјежбавање и остваривање исхода наставне теме се може реализовати и на часовима ликовне културе (цртањем, моделовањем, сјецкањем, лијеппењем, преклапањем фигура...).

Циљеви теме *Скупови и операције са скуповима* су проширивање знања о појмовима скуп, подскуп, члан-елемент скупа, једнако, није једнако као и оспособљавање ученика за формирање скупа и одређивање његове бројности. У другом разреду знања ученика везана за ову тему се проширују и надограђују постављањем сложенијих задатака и већих захтјева. Различитим активностима ученика усмјерити да формира скупове са различитим бројем елемената при чему уочава и усваја појмове веће, мање, једнако и није једнако. Користећи различите дидактичке материјале наставник даје могућности ученику да самостално формира различите скупове као и могућности да придружује елементе једног скупа елементима другог скупа и одређује бројност тих скупова. Овдје треба искористити и могућности рада не само на илустровању задатака већ и на практичном раду и то на начин да ученик формира скупове различитих играчака, књига, коцкица и слично. Часови предвиђени за обраду ових садржаја треба да буду занимљиво осмишљени и креативни

обзиром да не представљају потпуну непознаницу за ученика те самим тим потребно је заинтересовати и мотивисати ученика за рад.

Током реализације теме *Прва десетица* наставник тежи ка сљедећим циљевима: проширивање основних математичких појмова из области природних бројева, развијање вјештине читања и писања бројева у првој десетици као и овладавање основним рачунским операцијама и законитостима тих операција, те развијање способности за рјешавање једначина у оквиру прве десетице. Наставник током реализације ових садржаја постепено и систематски надограђује знање ученика о бројевима прве десетице. Препорука је да се изврши иницијално тестирање или почетна провјера препознавања и познавања бројева прве десетице. Наставник може да користи различите задатке у којима се од ученика очекује да правилно формира растући или опадајући низ на бројевној правој. Користећи занимљиве примјере помоћу методе демонстрације или илустрације наставник ће ученику приближити појмове основних и редних бројева (Ана сабира помоћу десет штапића, Марко сједи у првој клупи, Софија је освојила треће мјесто на такмичењу и слично). Рјешавајући једноставне изразе наставник треба постепено уводити ученика да користи математички језик те да користи термине: сабирак, збир, умањеник, умањилац разлика. Током обраде садржаја везаних за проналажење непознатог броја (сабирка, умањеника, или умањеоца) наставник подстиче алгоритамски начин размишљања код ученика рјешавајући задатке поступно корак по корак. Приликом рјешавања текстуалних задатака посебан акценат треба ставити на писање одговора који треба да буду у форми потпуне реченице.

Реализацији теме *Друга десетица* потребно је прићи студиозно уз уважавање индивидуалних могућности ученика. Обзиром да ученик треба да усвоји препознавање, читање и писање бројева до двадесет, као и сабирање и одузимање у оквиру друге десетице наставник акценат треба да ставља на препознавање мјесних вриједности цифара. Током реализације садржаја сабирање и одузимање бројева са прелазом посебно треба бити обазрив јер су ово садржаји које често ученик теже усваја. Постепено се избацује употреба дидактичких помагала (штапићи, рачуналке...). За реализацију ових садржаја предвиђен је већи број часова, те је потребно осмислити часове тако да ученику буду занимљиви, како би се избјегао рад по шаблону и монотонија на часу. Математичке игре и занимљиви текстуални задаци имају вишеструк значај током рада на овим садржајима.

Темом *Прва стотина* тежи се ка испуњавању циља развијања вјештине читања, писања и упоређивања бројева до сто. Потребно је користити различите активности (рад на заједничком пану, возић са бројевима до сто...) како би се на што сликовитији начин ученицима представиле десетице прве стотине, као и припадајући бројеви. Наставник са ученицима формира растући и опадајући низ и на тај начин ученик запажа међусобне односе међу бројевима (већи или мањи број). Користећи различите дидактичке материјале наставник обрађује садржаје везане за мјесне вриједности цифара. Креативност ученика може се подстаћи активностима осмишљавања једноставнијих текстуалних задатака.

Садржај теме *Мјерење и мјере* обухвата мјерење дужине истом или различитом јединицом мјере (нпр. сламком, лактом, стопалом, педљем, кораком...). На овом нивоу, ученик треба да измјери задате дужине надовезивањем и пребројавањем јединичних мјера, прикаже резултате мјерења (табелом или дијаграмом), упоређује дужине и разликује однос између јединица мјера. Упознавање улоге новца као средства за плаћање робе и услуга је врло важно практично знање које ће ученик добити кроз обраду ове теме. У току игроликих активности ученик ће упознати врсте папирних новчаница (10КМ, 20КМ, 50КМ, 100КМ) као и са врстама металних новчаница (5пф, 10пф, 20пф, 50пф, 1КМ, 2КМ и 5КМ). Ове садржаје је могуће реализовати кроз наставу моје околине (занимања људи у мом мјесту) и физичког и здравственог васпитања (мјерење скока у даљ).

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ

Праћење и вредновање степена остварених исхода је саставни дио процеса развоја математичких знања у свим фазама наставе. Тај процес треба започети иницијалном процјеном нивоа знања на коме се ученик налази. Прикупљање информација из различитих извора (свакодневна посматрања, активност на часу, учествовање у разговору и дискусији, самосталан рад, рад у групи, тестови) помаже наставнику да сагледа постигнућа (развој и напредовање) ученика и степен остварености исхода. Свака активност је добра прилика за процјену напредовања и давања повратне информације, а важно је ученике оспособљавати и охрабрити да процјењују сопствени напредак у учењу. Праћење и вредновање рада ученика треба да буде континуирана, планска и свеобухватна активност наставника. Приликом вршења ових активности неопходно је да наставник уважава индивидуалне могућности и интересовања ученика.

Примјери питања, задатака и активности који показују ниво остварености исхода учења у настави математике (Табела 10).

Табела 10. Примјери питања, задатака или активности

КАТЕГОРИЈА	ТИП ОСТВАРЕНОГ ИСХОДА	ПРИМЈЕРИ ПИТАЊА, ЗАДАТАКА ИЛИ АКТИВНОСТИ
ЗНАЊЕ (РЕКОГНИЦИЈА, МЕМОРИЈА)	Присјећање или препознавање информација које су ученици учили	Нацртај криву отворену линију... Нацртај скуп са одређеним бројем елемената... Именуј десетице прве стотине...
РАЗУМИЈЕВАЊЕ	Демонстрирање разумијевања материје за учење, трансформисање, реорганизација или интерпретација	Тачку А упиши у унутрашњост скупа, а тачку Б у спољашност... Дате бројеве поређај по величини, од већег ка мањем... Које мјере употребљавамо за мјерење дужине...
ПРИМЈЕНА	Употреба информација у рјешавању проблема	У скупу биљака формирај подскуп воћа... Нацртај дуж $AB = 5$ cm и дуж CD за 2 cm краћу од дужи AB ... Сабирци су 8 и 5. Израчунај збир....
АНАЛИЗА	Критичко мишљење, идентификовање разлога мотива, извођење закључака, анализирање закључака	Колико елемената треба додати другом скупу да би оба скупа имали једнак број елемената? Шта треба урадити са једним од сабирака да би се збир смањио?... Ако замишљени број повећамо за 9 добићемо број 16. Који број смо замислили?

СИНТЕЗА	Дивергентно, оригинално мишљење, оригиналан план, приједлог	Од понуђених бројева прве десетице одабери сабирке чији збир износи 13... Од понуђених мјера за дужину одабери ону којом би најлакше могао измјерити дужину и ширину учионице... За паковање поклона Маји треба трака дуга 7 дм. Маја има 1 м траке. Да ли том траком може запаковати поклон?
ЕВАЛУАЦИЈА	Процјењивање вриједности идеја, изношење идеја	На правој линији означи двије тачке, а затим објасни шта је приказано? Лопта кошта 20КМ, патике 70КМ, јакна 40КМ, а руксак 50КМ. Милан има новчаницу од 100КМ. Шта од наведеног може да купи за ту новчаницу? Помоћу цифара 1, 2, и 3 напиши све двоцифрене бројеве, а затим их поређај по величини, од најмањег до највећег.

НАСТАВНИ ПРЕДМЕТ ДИГИТАЛНИ СВИЈЕТ

Дигитални свијет је нов наставни предмет у основним школама Републике Српске. Важност увођења овог предмета је очигледна. Живимо у дигиталном добу. Дигитална технологија мијења дјетињство дјеци широм наше планете. Дјеца дигиталну технологију прихватају са интересовањем и усхићењем. Перцепција генерације ученика од прије тридест година умногоме се разликује од данашњих генерација. Дигитална технологија обликује дјечију свакодневницу, слободно вријеме, дружење и стицање нових искустава. Цјелокупни образовни систем се мора прилагођавати потребама нових генерација. Информације и знања су доступнији него икад, мијења се начин живота, а са тим и начин учења који постаје глобални интерактивни процес.

Бројне могућности коришћења дигиталне технологије носе и бројне ризике: прикупљање података, угрожавање безбједности, злоупотреба штетних садржаја и вијести. Задатак наставника је да ученика оспособи да дигиталне технологије користи као савезника у личном развоју и напредовању, да брже и лакше учи, планира и контролише вријеме коришћења дигиталних уређаја, како би имао више простора и времена за боравак на чистом ваздуху, за физичке активности и развој других вјештина значајних за формирање цјеловите и здраве личности.

Дигитално доба намеће бројне обавезе, али и позива на одговорност, родитеље, васпитаче и здравствене раднике. У бројним истраживањима се дошло до закључка да дјеца користе дигиталне уређаје и интернет у све млађем узрасту, а вријеме проведено на интернету се повећава са узрастом.

Право дјетета да буде заштићено од свих облика насиља и дискриминације односи се и на дигитални свијет. Један од основних задатака на том путу је пружање могућности ученицима да у току формалног образовања стичу и дигиталне вјештине које ће им омогућити да безбједно користе дигиталне уређаје и да свијет око себе обликују на сигуран, критички и креативан начин.

И ученицима и наставницима технологија треба да послужи као савезник у раду и усавршавању, што ће свакако допринијети да школа постане занимљивије мјесто за учење и усавршавање у процесу стицања нових знања.

Циљ наставног предмета Дигитални свијет је развијање дигиталних компетенција ученика другог разреда, развијање свијести о безбједној употреби дигиталних уређаја и подстицање алгоритамског начина размишљања.

Табела 11. Садржаји програма наставног предмета Дигитални свијет

Редни број	Наставна тема	Оквирни број часова
1.	Дигитално друштво	18
2.	Безбједно коришћење дигиталних уређаја	10
3.	Алгоритамски начин размишљања	8
УКУПНО		36

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наставним планом и програмом су дефинисани исходи и садржаји учења кроз које наставник планира свој годишњи глобални план и оперативни програм рада. Исходи се разликују по својој сложености. Неки се могу брже и лакше остварити,

али је за већину потребно више времена и више различитих креативних активности. Наставник је аутономан у планирању, припреми и остваривању наставе и учења те за сваки час планира и припрема средства и начине провјере остварености пројектованих исхода.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наставни предмет Дигитални свијет у другом разреду реализује се кроз предвиђених 36 наставних часова годишње, тј. један час седмично. Уколико наставник има на располагању одговарајуће дигиталне уређаје, ученици ће их користити на начин који директно доприноси остваривању дефинисаних исхода учења. Наставник има слободу да наставу организује у складу са техничким могућностима, предзнањима и потребама ученика.

Тема *Дигитално друштво* има за циљ усвајање знања о врстама, изгледу и намјени дигиталних уређаја, као и оспособљавању ученика за основно коришћење дигиталних уређаја у свакодневном животу. За ову наставну тему је предвиђено 18 часова.

Кроз разговор и креирање различитих образовних ситуација, наставник треба да испита ниво предзнања ученика о дигиталним уређајима (лаптоп, десктоп рачунар, паметни телефон...), да ли су користили неке дигиталне уређаје, уоче разлике између десктоп рачунара и лаптопа или телефона и таблета, наведе ученике да увиде да су дигитални уређаји свуда око нас (код куће, у школи, у продавници, на паркингу, у болници...). Подстицати их да наведу ситуације које су их увјериле у корисност дигиталних уређаја (родитељи подижу новац без чекања у реду, плаћају рачуне мобилним телефоном, проналазе разне корисне информације, користе навигацију при путовању, прате временску прогнозу и слично). Важно је напоменути да наставник не треба инсистирати на дефинисању дигиталних уређаја. Рачунари имају различите појавне облике. Десктоп, лаптоп и таблет су рачунари, али то су и телефон, клима уређај, веш машина или неке савремене играчке. Због тога користимо термин дигитални уређај, јер термин рачунар (компјутер) није довољан.

Наставник може ученицима показати разне фотографије дигиталних уређаја у породичном и школском окружењу преко мултимедијалних презентација и са ученицима анализирати: *Чему служе приказани уређаји? Због чега су они важни људима? Које дигиталне уређаје користите сами? Које од приказаних дигиталних уређаја користите уз помоћ родитеља или одраслих? Шта је заједничко телевизору и веш машини?* (На телевизору се бира програм који ће се гледати, а на машини се бира програм помоћу којег ће се опрати веш). Разговарати са ученицима о томе које дигиталне уређаје имају у свом дому (телевизор, веш машина, дигитални сат, клима, микроталасна пећ, дигитална вага...).

Нагласити зашто је важно и зашто треба да питају родитеље када желе да користе неке од дигиталних уређаја. *(Од чега би могло зависити који ћемо програм изабрати, ако перемо веш? Како ћемо измјерити тежину воћа помоћу дигиталне ваге у продавници? Које дигиталне уређаје може имати учионица?)* (десктоп рачунар, лаптоп, пројектор, паметна табла и други уређаји). Дигитални уређаји у учионици се смију користити само у присуству наставника. Ученици могу имати задатак да предложи и направе план коришћења дигиталног уређаја у учионици.

Важно је такође да ученици разликују дигиталне уређаје за игру и дигиталне уређаје за учење. За игру користе разне врсте дигиталних играчака: видео игрице, виртуелне наочале, ТВ, играчку конзолу, али и телефон, таблет, рачунар, дигиталну камеру, дигитални буквар и слично, а за учење таблет уређај, лаптоп, десктоп рачунар, паметну таблу и тако даље.

Савремено доба модернизовало је и дигиталне уређаје за рекреацију (трака за трчање, собни бицикл, мјерач корака...).

Кроз наставни садржај *Дигитални уређаји у различитим занимањима* наставник треба да подстакне ученике да кроз хеуристички разговор препознају занимања у којима дигитални уређаји олакшавају обављање послова. Ученицима се може на примјер показати кратки видео прилог о писаћој машини (Писаћа машина - некад и сад) и разговарати о томе који је уређај данас замијенио писаћу машину.

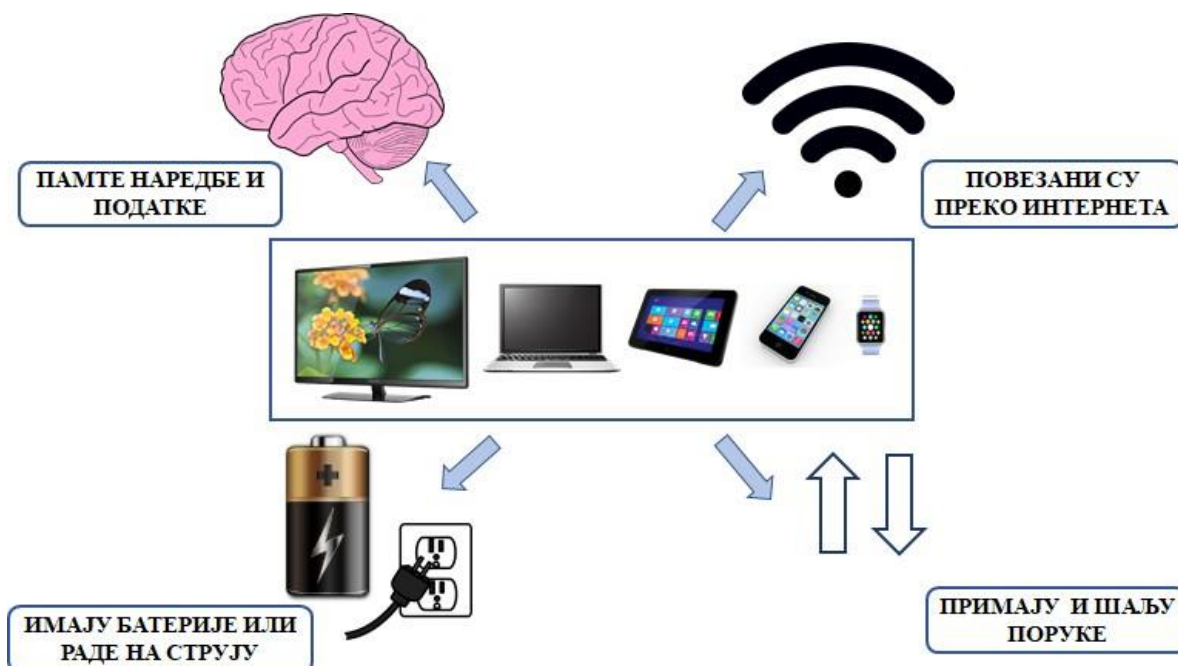
На основу припремљених фотографија или мултимедијалних садржаја, водити са ученицима разговор о занимањима приказаним на фотографијама (касирка, лекар, наставник, фотограф...), начину обављања ових послова данас и како су се обављали у прошлости када није било дигиталних уређаја (*Да ли је било лакше обављати ове послове раније или је лакше данас? За који начин обављања ових послова је потребно више времена? Како коришћење дигиталних уређаја утиче на здравље радника који су у прилици да их стално користе (неправилно сједење, прекомјерно гледање у монитор и слично? Можете ли да наведете нека занимања у којима се не користе дигитални уређаји?)*).

Разговор се може усмјерити и на коришћење папирног и електронског дневника. Коришћењем електронског дневника, наставник омогућава родитељима ученика да прате оцјене своје дјете, правовремено виде коментаре наставника и васпитно дјелују. Оцјене и препоруке може да пише и од куће ако му то више одговара. Развојем дигиталних уређаја и интернета настала су нова занимања: програмери, графички дизајнери, дизајнери игрица, дизајнери апликација, ИТ инжињери и друга. Са ученицима се могу урадити и разни креативни задаци. Могу да објасне на примјер у којим занимањима се користи навигација, да ли куварима дигитални уређаји могу олакшати посао и слично.

Наставни садржај *Паметни дигитални уређаји* омогућава ученицима да препознају и тачно именују различите “паметне” уређаје, наведу њихове карактеристике и разликују њихову намјену. Паметни дигитални уређаји се могу повезати са другим паметним уређајима помоћу интернета (наводити ученике да дају примјер из породичног или школског окружења). Користимо их за читање, писање, цртање, забаву, слушање музике, слање порука, фотографисање, разговоре са пријатељима и члановима породице и слично. Са ученицима се може покренути дискусија о томе да ли су они некада нешто научили помоћу дигиталних уређаја и подстаћи их да изнесу и подијеле своја искуства. Наводити ученике на закључак да помоћу дигиталних уређаја можемо учити на различите начине: гледањем фотографија, филмова, анимација, слушањем предавања, прича, музике, рјешавањем задатака и проблема, играњем игрица и слично (показати примјер неке игрице помоћу које се учи сабирање и одузимање – сајт за програмирање са анимацијама). Сабирање и одузимање до 10, Сабирање и одузимање до 20. Уколико нема могућности да се приступи интернету, помоћу пројектора или фотографија, ученицима се могу приказати примјери, задржати се на фотографијама, усменим објашњењима и искуствима ученика.

Наводећи ученике на уочавање битних карактеристика дигиталних уређаја, ученицима постављати питања о играчкама и предметима којима можемо управљати, а које се покрећу помоћу батерија. Већина тих играчака и предмета не памти команде и не служе за слање порука. Подсјетити их да се као паметни дигитални уређаји најчешће спомињу сат, телефон, таблет, рачунар и телевизор.

Скица - Паметни дигитални уређаји



Скица се може нацртати помоћу симбола или асоцијативних слика – запис на табли и свесци. Омогућити ученицима да подијеле своја искуства када су у питању начини комуникације са дигиталним уређајима и без њих. Упознати ученике са могућностима комуникације на релацији човјек - дигитални уређај (паметни фрижидер, машина за прање веша, клима - уређај). Ученике наводити да уоче битне карактеристике паметних дигиталних уређаја, а то је да ти уређаји увијек имају везу са интернетом или другим уређајем.

Наставни садржај *Креативно изражавање дигиталним уређајима* даје могућност ученицима да предложе и користе неке од паметних дигиталних уређаја за израду или репродукцију аудио и видео записа или фотографија, као и да се на такав начин креативно изразе. Ученици могу да раде на различитим задацима користећи паметни телефон (примјер: са годишњег одмора пошаљу баки и дједу фотографију, поруку или видео запис), таблет (примјер: пронађу бојанку и обоје је), камеру телефона (примјер: уз помоћ наставника сниме краћи видео о свом одјељењу) или сличне активности.

Уколико школа располаже материјално-техничким могућностима могу се планирати и сложенији задаци, као на примјер:

- На посебним листићима (може бити нацртан паметни телефон) ученици могу да нацртају неки симбол или цртеж. Изабрати ученика који ће уз помоћ дигиталног уређаја којим наставник располаже нацртати исти цртеж. Остали ученици прате активност путем видео-бима. Уколико постоји могућност да више ученика користи таблет, рачунар, ученички лаптоп из пројекта “Доситеј” или паметни телефон, активност организовати тако да ученици прецртавају цртеж нацртан ручно помоћу дигиталног уређаја и програма за цртање “Бојанка”.

Поставити питања ученицима, наводећи их на уочавање предности и недостатака приликом цртања на различите начине. *На који начин је цртање лакше? Објасните зашто.*

Који цртежи су љепши? Да ли више волите да цртате помоћу оловака, боја и фломастера или помоћу дигиталног уређаја? Зашто? На који још начин можете исказати своју машту и креативност помоћу дигиталних уређаја?

- Ученицима се може приказати и могућност стварања музике помоћу дигиталног уређаја, интернета и одговарајућег програма (као на примјер <https://musiclab.chromeexperiments.com/Song-Maker/>).

Демонстрирати, а потом дати могућност ученицима да покушају означити тонове и ритам, а потом пусте и слушају мелодију коју су креирали. Дату активност могуће је реализовати у корелацији са садржајима музичке културе.

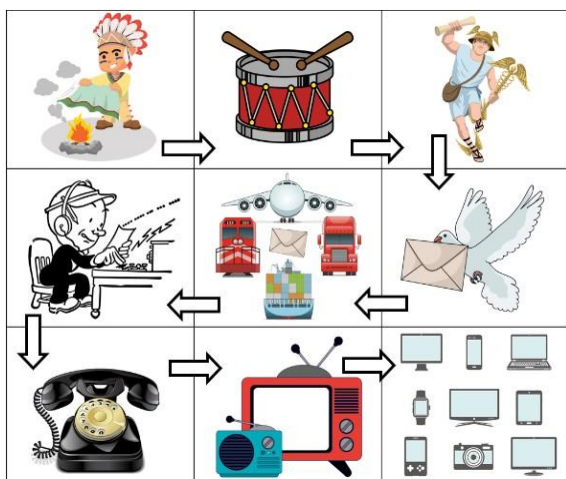
- У корелацији са наставом ликовне културе ученици у групама могу креирати нпр. јунаке цртаних филмова (од пластелина моделовати омиљеног јунака из цртаног филма, цртати ПИКСЕЛ АРТ техником на квадратној мрежи, правити 3Д фигуру од папира...) Наставници идеје за реализацију могу наћи на страницама: <https://www.pinterest.com/> и <http://krokotak.com/> или ученицима приказати кратки филм о 3Д моделовању: 3Д играчка - Изненађени Патрик.

Ученици треба да препознају *Штампане и дигиталне уџбенике* и уочавају сличности и разлике између њих. Дигитални уџбеници осим текста садрже и видео записе, музику и различите забавне задатке. Дати приказ страна једног штампаног уџбеника по избору и дигиталног уџбеника који се налази на ЕДУИС-у. Показати шта се догађа активирањем иконица које су приказане у књизи, а налазе се и у дигиталном уџбенику (филмови, звуци и пјесме, занимљивости, провјере знања итд.) Ученици могу анализирати, упоређивати и коментарисати садржаје (*Шта нам је потребно да бисмо користили дигиталне уџбенике? Да ли је неко користио дигиталне уџбенике? Шта вам се у дигиталним уџбеницима највише допада? Објасните зашто.*)

Навести ученике на закључак да стране штампаног и дигиталног уџбеника изгледају скоро исто само што дигитални уџбеници садрже и додатне садржаје и алате.

Обуку ученика за коришћење дигиталних уџбеника наставник треба да реализује плански, у више наврата, у ситуацијама када дигитални уџбеник пружа више могућности и доприноси бољем разумијевању наставног садржаја. Ученици ће веома брзо моћи да рјешавају тестове у уџбеницима, играју образовне игре и јачају своје дигиталне компетенције. Наставник увијек треба да подсјети ученике на основна правила за коришћење дигиталних уређаја и уџбеника, али и штампаних уџбеника, како не би угрозили своје здравље (правилно сједење и држање тијела, ограничено вријеме које је пожељно проводити при коришћењу дигиталних уређаја, удаљеност екрана/књиге од очију...).

Наставни садржај *Комуникација посредством дигиталних уређаја и правила понашања* је веома актуелан у савременом друштву. Са ученицима треба упоредити традиционалне видове комуникације са комуникацијом посредством дигиталних уређаја. Упутити их на размишљање шта је комуникација и на које све начине могу комуницирати, какве поруке могу слати (словима, сликом, гласом или видео порукама), које од тих порука су могле да се шаљу у прошлости и на који начин. Разговарати са ученицима о сликама на којима су приказани начини како су некада преношене поруке (од димних сигнала, бубњева, порука које су носили гласници пјешке, коњима или кочијама, бродом, авионом, поруке које су преносили голубови, па све до преноса порука телеграфом, телефоном, радијом и телевизијом, најзад преноса порука дигиталним уређајима и интернетом).



Занимљив задатак за дискусију:

На који све начин бисте послали мами поруку да је много волите? (Неко ће нацртати срце, неко ће показати срце, неко ће написати “волим те” на папиру, неко СМС поруку, неко ће послати стикер са срцем или емотикон са “срцуленцима”, неко ће снимити поруку...)

Поставити питања ученицима, наводећи их на уочавање:

Како дигитални уређаји доприносе брзини и лакоћи комуникације? Како данас комуницирамо са особама које су физички удаљене, живе у различитим дијеловима свијета? Да ли је могуће комуницирати коришћењем сваког дигиталног уређаја? Који су предуслови за комуникацију помоћу дигиталних уређаја?

Кроз разговор са ученицима именовати појмове: СМС, имејл, видео порука, гласовна порука, вајбер порука, вајбер групе, скајп разговор...

Упутити ученике на уочавање важности постојања интернета за слање неких врста порука путем дигиталних уређаја, без инсистирања на дефинисању појма.

У свим видовима комуникације морају се користити правила културног понашања.

Наставни садржај *Интернет и претраживање* можемо почети приказивањем кратког анимираног филма “Сарадња одраслих из породице и дјеце у коришћењу интернета”.



Шта нам омогућава да проналазимо и дијелимо разне информације? Кроз вођени разговор о филму доћи до одговора на питања: *Шта је интернет? Зашто некога питамо да ли му ради интернет веза? или Да ли ти ради интернет?* Интернет повезује људе широм свијета. Помоћу интернета самостално или уз помоћ одраслих проналазимо, дијелимо и примамо информације.

Отворити странице сајта на којем се могу пронаћи разна мјеста у Републици Српској и започети виртуелну шетњу. Наставник ученике може “виртуелно” да одведе Музеј савремене умјетности Републике Српске, да “прошетају” центром Бањалуке, погледају туристичку понуду неког града нпр. <http://www.virtuelnasetnja-banjaluka.com/>), или одмора на селу викендици у осмишљену туру која им пружа прилику за умјетнички доживљај и учење. У учионици, наставник може да демонстрира ученицима виртуелну посјету неком од најзначајних свјетских музеја и галерија. Оно што ученици треба да схвате јесте да дигиталне уређаје можемо и треба да користимо како бисмо створили нове прилике за учење и употреби неку од постојећих веб-презентација или апликација и виртуелно, упозна се са мјестима и културним добрима (музејима, манастирима, споменицима) које ће посјетити. Дигитални уређаји и интернет омогућавају приступ најзначајнијим достигнућима културе и науке без изласка из учионице. Њиховим коришћењем, повећава се доступност свјетске културне баштине. Људи широм свијета производе бројне дигиталне производе да би промовисали сопствену културу и показали своја достигнућа.

Уколико не постоји могућност посјете музеју, можемо посјетити дигиталну библиотеку путем линка: https://digitalna.nb.rs/sf/NBS/Knjige/Srpska_decja_digitalna_biblioteka или показати ученицима могућност гледања представа помоћу дигиталног уређаја (представе за дјецу Дјечијег позоришта Републике Српске - Youtube канал).

Разговарати са ученицима о томе на које све начине можемо упознати своје окружење, али и далека мјеста. *(Шта нам је потребно да бисмо откривали свијет када смо код куће, односно у учионици? Које уређаје користите уз помоћ родитеља да бисте упознали нова мјеста и учили? Шта бисте вољели да сазнасте помоћу дигиталних уређаја? Која мјеста бисте обишли?)*

Тема *Безбједно коришћење дигиталних уређаја* има за циљ оспособљавање за правилно и безбједно коришћење дигиталних уређаја и интернета, као и за развијање правилних здравствених навика приликом коришћења дигиталних уређаја. За ову наставну тему предвиђено је 10 часова.

Подстаћи ученике да изнесу своја искуства у коришћењу дигиталних уређаја:

Шта најчешће раде користећи дигитални уређај? Шта се може десити са њиховим обавезама ако превише играју рачунарске игре? Ко им помаже да контролишу вријеме које проводе користећи дигитални уређај? На који начин? Зашто је важно да правилно држе тијело док користе дигиталне уређаје?

Разговарати о томе шта је правилно, а шта није. Објаснити зашто је важно да положај тијела буде правилан. Анализирати ситуацију у којој ученици користе дигитални уређај да би гледали филм или слушали музику. Наставник треба да демонстрира и заједно са ученицима примијени начине коришћења дигиталних уређаја на безбједан начин по здравље.

Указати на чињеницу да нису све особе које користе интернет добронамјерне. Постоје људи који могу да угрозе имовину, па и живот других корисника интернета. Кроз вођену дискусију извести закључак о томе шта спада у личне податке (**име и презиме, адреса становања, број телефона, фотографија, подаци о породици, школа, разред и одјељење**) и на који начин треба да водимо рачуна о приватности. *Зашто је то важно?* Подстаћи ученике да изнесу своја искуства у коришћењу дигиталних уређаја и интернета. Указати на исправне и ризичне поступке у коришћењу интернета. Ученицима се може показати

и кратки анимирани филм: *Дјеца и интернет – паметно од почетка: Заштита личних података*.

Ученицима треба помоћи да формирају вриједносне ставове који се подједнако односе на комуникацију у онлајн и офлајн свијету. Разговор може започети о лијепом понашању са циљем заједничког дефинисања правила лијепог понашања на интернету (*Некада се говорило да је непристојно читати новине за вријеме јела и у друштву. Шта мислите, да ли је пристojно да користимо мобилни телефон у тим приликама? Објасни. На који начин чувамо другарство? О чему треба да водимо рачуна када комуницирамо путем порука? Које су то ријечи које треба да користимо када шаљемо поруке?*) Такође, наставник треба да подстакне ученике да наведу ситуације у којима су се срили са различитим врстама непримјереног садржаја у реалном животу и нагласи да је слична ситуација у онлајн свијету. Са ученицима разговарати након гледања кратког анимираног филма: Лијепо понашање на интернету. Ученици могу да изнесу своја искуства уколико су били у прилици да комуницирају помоћу дигиталних уређаја.

Наставним садржајем *Права и обавезе у дигиталном свијету* ученике треба подстакнути да размишљају и разговарају о дјечијим правима и обавезама како у свакодневном, тако и у дигиталном свијету. Разговор може почети и након слушања пјесме, За живот нов, у извођењу хора Колибри. Упутити ученике на опасности које вребају на интернету: непознати, недобронамјерни људи (интернет предатори), садржаји који могу да уплаше и узнемире дјецу (непримјерени садржаји), узнемиравање позивима и порукама.

Безбједност је јако важна у свакодневном животу, самим тим сви имамо право и на *Безбједност у дигиталном свијету*. Након кратког видео записа (*“Када ти смета нешто са нета”*), разговарати са ученицима о питањима која постављају дјеца. (*Да ли је тачно да све што поставим и напишем никад више не могу да обришем? Ко су ти чудни људи и шта њих брига гдје ја живим? Како да будемо пријатељи ако се не познајемо? Кога да зовем када нешто не разумијем или када се дешава нешто страшно? Како то кад кликнеш нешто што хоћеш, одеш негдје гдје нећеш? Траже ми слике, да ли да им пошаљем?*)

Неопходно је да се током разговора са ученицима, непрестано наглашава да се они не требају осјећати беспомоћно ако се нађу у ситуацијама када ће их неко уплашити и узнемирити, већ да постоје особе и институције којима треба правовремено да се обрате и од којих ће добити адекватну заштиту. За све што их мучи у школи, могу се обратити наставнику, педагогу или психологу, а код куће родитељима. Много корисних информација о безбједности дјеце на интернету наставници и родитељи могу прочитати и информисати се на сајту <https://djecanainternetu.com>.

Као што чувају своје ствари (патике, лопте, играчке, школски прибор...) веома је важно да ученици чувају и безбједно користе дигиталне уређаје. Дигитални уређаји захтијевају пажљиво руковање и одговарајућу заштиту од неовлашћеног приступа. Ученике треба упознати са неколико важних принципа физичке заштите дигиталног уређаја (не доводити уређај у контакт са течностима, посебно слатким пићима, штитити га од прашине, излагања прекомјерној топлоти, било због вишесатне употребе или остављања на сунцу или пећи и слично). Поред физичке заштите, дигитални уређај треба обезбједити од неовлашћеног приступа. Са ученицима разговарати и о правилном одлагању електронског отпада. Ученици могу да испричају шта њихови укућани раде са различитим отпадом у кући (*Које врсте отпада постоје? На који начин и гдје бацају отпад?*).

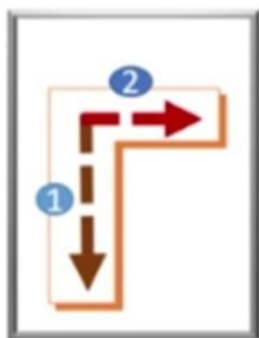
Питати ученике да ли знају шта је електронски отпад. *Електронски отпад су предмети који су радили на батерије и предмети који су радили на електричну енергију (имају каблове)*. Анализирати илустрацију рециклаже и истаћи важност прикупљања и правилног одлагања електронског отпада. *Зашто је важно правилно одлагање електронског отпада? Кога угрожавамо када електронски отпад бацамо на погрешна мјеста? Размисли! На који начин би могли да искористимо неки електронски отпад? Шта би могли предузети како би било мање загађења наше околине?*

Циљеви наставне теме *Алгоритамски начин размишљања* односе се на развијање алгоритамског и логичког начина размишљања, оспособљавања ученика за рјешавање логичких задатака, њихову анализу и исправљање грешака, као и развијање самопоуздања и сигурности приликом рјешавања логичких задатака. Предвиђени број часова за ову наставну тему је осам часова.

Са ученицима разговарати о томе шта они раде по неком распореду или увијек истим редослиједом (радни дан, активности при устајању, постављање стола, прављење сендвича, прање руку, прање зуба и слично). Нагласити значај ових радњи и неопходност свих корака. Знања ученика и садржаје осталих предмета требало би искористити како би се пред њих поставио адекватан задатак – поступак који треба да анализирају и предложи кораке за његово спровођење (колут унапријед, писање слова, низ сличица од којих треба сачинити причу, низ сличица међу којима има сувишних...). Наставник треба да уведе термин *алгоритам* и да га ученицима протумачи као упутство за рјешавање неког проблема или извођење неког поступка. Свако инсистирање на дефиницијама није прихватљиво.

Примјери:

Примјери алгоритма писања слова, броја или неке друге активности. Сваки алгоритам има свој почетак и крај.



У алгоритму се некада може мијењати распоред корака, а некад не може. Када се једном одреди редослијед корака за рјешење неког проблема, тада се они извршавају по том редослиједу.

Занимљивим задацима из свакодневног живота ученици се наводе да размишљају о корацима које морају извести да би урадили неку активност.

Кроз наставни садржај *Ријешити проблем – корацима до циља* ученици треба да прате редослијед корака којим могу успјешно завршити задатак, користећи симболе познатог значења.

Ученике треба ставити у ситуацију да добију упутство у почетку за дјелимично познате и њима смислене задатке и да поступе у складу са њим. Потребно је да наставник осмисли симболе које ученици треба да дешифрирају и изврше предвиђени поступак.

Примјер:

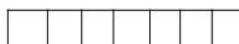
Помоћу алгоритма у виду наредби: $\rightarrow$, $\leftarrow$, $\uparrow$, $\downarrow$, помози дјевојчици да стигне до цвијећа и залије га.



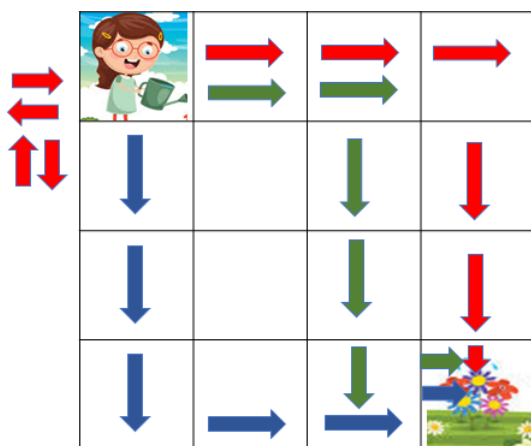
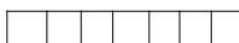
1. рјешење



2. рјешење



3. рјешење



1. рјешење



2. рјешење

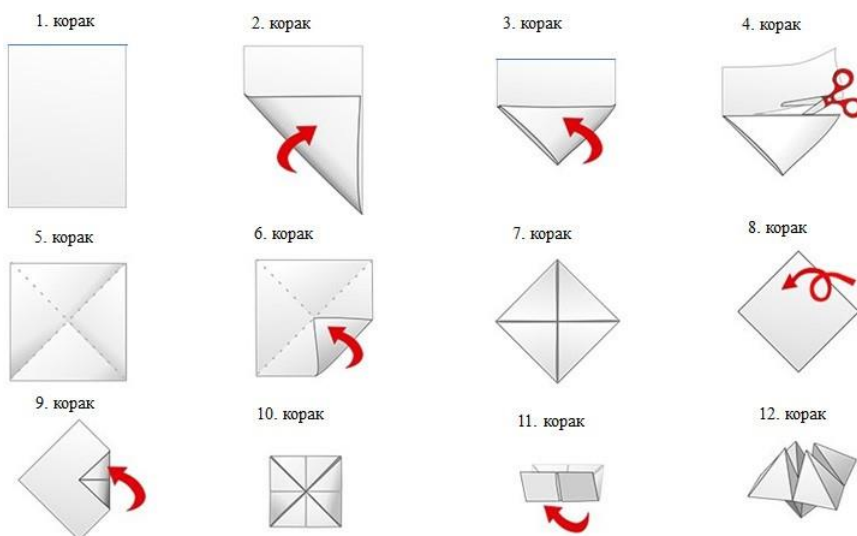


3. рјешење



Неколико истих стрелица у једном реду може се писати и на другачији начин. Примјер: уместо ↑↑↑↑ биће написано 4 ↑.

Направи оригами жабицу према упутству.



У другој фази, наставник треба ученицима да обезбједи упутство које им омогућава да изврше потпуно непознати задатак. Након успјешне реализације задатка, наставник треба да им укаже да су били у ситуацији у којој се сваки дигитални уређај налази – извршава наредбе (упутства), не знајући са којим циљем, али ипак савршено тачно и на корист својим корисницима.

Тестирање тачности алгоритма, исправљање грешака, осмишљавање и тестирање унапријеђеног рјешења драгоцјени су тренуци учења. Ученик треба да схвата и разумије да пут до најбољег рјешења често није лаган, да може бити и истраживачки, понекад са разним потешкоћама. У том смислу, наставник често треба да поставља ученике у ситуације да разматрају унапријед креиране алгоритме (упутства) за рјешавање одређених задатака, да у више наврата откривају грешке и исправљају их, све док не дођу не само до најбољег, већ и до најефикаснијег рјешења.

Занимљиве активности које се могу реализовати у појединим етапама часа:

Игра: “Игра стоп-плеј”

На картону величине А4 нацртан је знак “плеј” (крени), на другом знак за паузу, а на трећем знак за “стоп” који се могу често видјети на дигиталним уређајима. Упознати ученике са симболима за покрени (плеј) и стоп, а касније увести знак за паузу. (Корелација са наставом музичке културе и физичког и здравственог васпитања).



Ученицима рећи да дају приједлоге коју пјесму желе да пјевају. Договорити са ученицима правила понашања поводом “употребе” симбола. Док ученици пјевају, **подизати картоне са симболима**. Ако се покаже картон са знаком “плеј” почињу да пјевају, када виде знак за паузу, ставе прстић на уста као знак за тишину и чучну, а прекидају пјевање када се покаже симбол за стоп. У игри с може комбиновати понављање више различитих команди.

Едукативна игра “Коди размрдавање” (корелација са математиком и физичким и здравственим васпитањем)

Наставник има велике слике геометријских облика које су дате као налог (или формирати своје налоге):

- **троугао** – скочи;
- **правоугаоник** – корачај у мјесту 5 корака;
- **квадрат** – пљесни рукама изнад главе;
- **круг** – чучни и устани.

Наставник показује илустрацију низа геометријских облика. Низови се могу понављати и неколико пута. Примјер низа:



Активност: “Интернет мрежа”

Циљ активности је да ученици визуелно и искуствено симулирају начин повезивања, преноса и дијељења информација.

За активност је потребно клупко вуне или тањег канапа. Наставник држи почетак канапа и дозива једног ученика који треба да приђе и узме клупко. Наставник му шапне ријеч ИНФОРМАЦИЈА тако да остали не чују. Ученик одмотава клупко и враћа се на своје мјесто. Дозива неког од другара који долази да преузме клупко, али и да чује тајну ријеч коју треба даље да пренесе. Узима клупко и носи до свог мјеста, а ученик који га је позвао, држи нит вуне или конца. Клупко се преноси до последњег ученика или док се не потроши сав конач. Последњи ученик који је узео клупко држи крај конца и треба гласно да изговори ријеч која је преношена од једног до другог шапутањем. Најчешће, као у игри глувих телефона, последњи у низу изговара неку потпуно другачију ријеч. Наставник пита првог у низу да понови ријеч коју је добио, а то је ИНФОРМАЦИЈА. Задатак последњег је да наброји шта све могу бити информације. Уколико не зна, одговара ученик који је прије њега имао клупко. На крају питати ученике по чему је њихова интернет мрежа слична правој интернет мрежи, а по чему се од ње разликује?

Активност: “Лозинке”

Ученике подијелити у групе. Свака група смишља ријеч која ће бити лозинка групе. Представник групе излази и каже прво и последње слово ријечи (лозинке). Остали погађају по редослиједу јављања. Сваки тачан одговор доноси групи 2 поена. Побјеђује група која открије највише лозинки и освоји највећи број поена.

Игра *Лозинке* може да се игра и на отвореном простору на часу физичког и здравственог васпитања према упутству:

Ученике подијелити у двије групе и договорити која од њих жмири. Група која жмири броји до десет и онда јури другу групу. Група која бјежи добија од наставника лозинку (име животиње, воће, школски прибор, алат или слично). Када један од чланова групе која бјежи буде ухваћен, тада долазе сви чланови групе која гања и окруже га. Ухваћени ученик пантомимом показује лозинку. Ако у року од једне минуте не погоде лозинку игра се наставља док се не ухвати други члан са лозинком. Када група погоди лозинку, улоге се мијењају, а наставник даје нову лозинку групи која бјежи. Што се лозинка дуже не открије, то је игра забавнија.

Игра: “Хало, добар дан” (игра улога)

Ученицима објаснити правила игре. Подијелити ученике у групе по троје. Ученици могу да опонашају рукама као да имају телефон.

Задатак је позвати друга телефоном, културно се представити и позвати га на рођендан или у госте. Улоге које се додјељују члановима групе: двоје дјеце која разговарају телефоном и један родитељ. Прочитати могући дијалог, али нагласити ученицима да они користе своја имена и презимена. Корелација са садржајима из културе изражавања.

Игра: “Пренеси покрет”

Игра је слична игри “Глувих телефона”, али се умјесто ријечи преноси покрет. Направити групе од по 10 ученика. По једну групу изводити пред таблу, тако да стоје у колони. Порука креће од последњег ученика тако што му учитељ показује одређену комбинацију покрета коју други ученици не смију да виде. Ученик понови тај покрет, а затим благо додирне раме слjedeћег ученика који се окрене да би могао да види покрет који треба да пренесе даље. Покрет се преноси до последњег који изводи покрет (који је обично много другачији од оног на почетку), а затим први показује покрет који је био задат. Ова игра се може повезати са алгоритамским начином размишљања.

Активност: “Споменар”

Разговарати са ученицима о значењу ријечи споменари и његовом кориштењу. То је украшена свеска у којој се налазе разна питања која поставља власник споменара како би сазнао разне податке о другарима који одговарају на питања. На крају свеске се налази другарски лист гдје се уписује нека лијепа порука и стихови о другарству. Споменар служи да се они који се у њега упишу боље упознају, али и да све што је уписано, остане забиљежено као лијепа успомена из дјетињства. Ученицима дати задатак да саставе питања за свој споменар.

Записати на табли питања која диктирају ученици (до 10 питања). Циљ је да међу питањима буду и она која представљају податке о личности. Прозивати ученике да одговарају на питања.

Игра: “Just dance”

Пустити ученицима игру Цаст денс (Just dance) у којој анимирани лик показује покрете који се требају извести. Изводити ученике у групама и у свакој групи изабрати по једног ученика који најтачније изводи покрете. На крају објединити најбоље из свих група да се такмиче у једној групи и изабрати побједника. Свака група заједнички одлучује за кога гласа. Вјежбати неке од покрета. Ученицима се може предложити домаћи задатак да осмисле свој алгоритам покрета за пјесму коју воле.

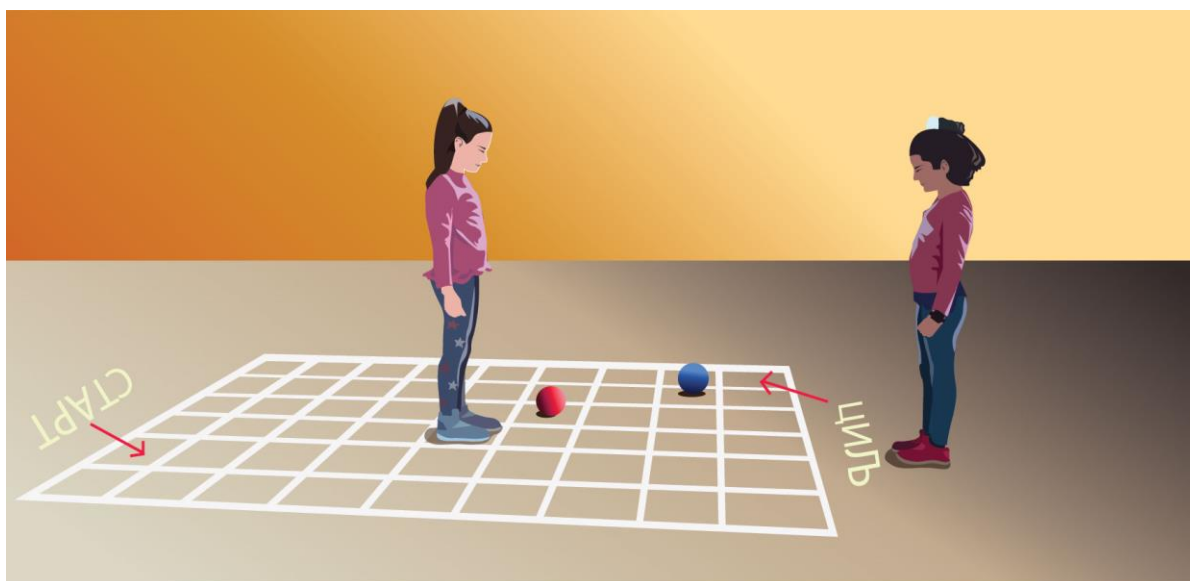
Игра : “Трик-игра на срећу”

Користећи 17 чепова или неке друге ситне предмете, приказати ученицима занимљиву игру на срећу коју могу да употребе у свакодневном животу када се одређује ко ће нешто радити, а ми то не желимо. Примјер се налази на линку: 1. лекција - Алгоритамски начин размишљања (1.07 - 2.50)

Ученици у пару покушавају да изведу трик кроз алгоритам дат у игри на срећу. Могу да користе чепове, бојице или, најједноставније, 17 згужваних папирића, каменчића...

Игра: “Лавиринт”

Игра се реализује у школском дворишту или сали за физичко. Наставник и ученици лијепо креп траку на подлогу тако што праве мрежу од 25 спојених квадрата (или више по жељи и могућностима).



Ученици се подијеле у парове. На подлози се нацрта квадратна мрежа и обиљежи *старт* и *циљ*. Један ученик у пару треба да осмисли своје кораке, упутство/алгоритам за пролазак друга кроз мрежу лавиринта (наредбе за кретање су: *лијево, десно, напријед, назад*). У лавиринт се постави произвољан број препрека (лопте, чуњеви или слично). Ученик треба да пође од поља означеног *старт* и да заданом путањом стигне до поља *циљ*, тако што ће заобићи препреке које су распоређене у мрежи. Ученик који се креће по упутству треба да прати кораке, без обзира да ли су тачни или погрешни. Уколико упутство није добро дато, или ученик који обавља активност није поступио према упутству, остали ученици треба да укажу на грешку.

Игра: “Укључи покрет и ритам”

Алгоритамски начин размишљања може се примијенити и у склопу корелације са наставом музичке културе. Ученицима предочити да се често при плесу броји 1, 2, 3, 1, 2, 3.... али да то бројање није повезано са промјеном покрета већ са давањем ритма. Ученицима приказати снимке:

Тапшалица

Наставник демонстрира како се изводи тапшалица. Договара знакове за одређене покрете који чине тапшалицу.

Примјер:



1 2 3

Исписује на табли алгоритам за учење тапшалице. Ученике подстаћи да изводе групно тапшалицу.

1, 2, 3, 3 1, 2, 3, 3 1, 2, 3, 3 1, 2, 3, 3

2, 3, 3, 1 2, 3, 3, 1 2, 3, 3, 1 2, 3, 3, 1

3, 1, 2, 2 3, 1, 2, 2 3, 1, 2, 2 3, 1, 2, 2

1, 2, 3, 3 2, 3, 3, 1 3, 1, 2, 2 2, 2, 2, 2

Игра: “Моја прича”.

Ученике одјељења подијелити у пет група по пет чланова. Наставник треба припремити нпр. пет кутија у којима ће се налазити груписане сличице, нпр.

- кутија број 1 - људи (ловац, поштар, пекар, зубар, учитељ...)
- кутија број 2 - превозно средство (воз, аутомобил, трактор, подморница, авион...)
- кутија број 3 - животиње (лав, слон, паук, мрав, ајкула...)
- кутија број 4 - простор (ресторан, банка, игралиште, подрум, улица...)
- кутија број 5 - храна (супа, палачинке, хљеб, сир, шећер...)

На полеђини сваке сличице се налазе бројеви од 1 до нпр. 30, у зависности колико има сличица укупно. Један ученик из групе узима једну сличицу из прве кутије, други ученик узима сличицу из друге, трећи из треће и тако редом док сви ученици одјељења не извуку по једну сличицу. Ученици једне групе поређају својих пет сличица на основу редних бројева који се налазе на полеђини, према заданом алгоритму - од најмањег броја до највећег (нпр. поштар, трактор, паук, ресторан, сир). На основу тих ријечи ће свако за себе саставити своју нелогичну причу (нпр. *Поштар је кренуо на посао. Сјео је у свој жути трактор. Паук је изашао из његове торбе и заплео му пут. Поштар се тако одвезао до ресторана. Тамо је наручио сир и подијелио га са гладним пауком.*)

Наставник може фотографисати низове извучених сличица и новонастале нелогичне приче, те направити дигиталну галерију прича коју ће подијелити са ученицима.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Методе процјене постигнућа које наставник примјењује у другим наставним предметима, могуће је примијенити и у настави дигиталног свијета. Процјена постигнућа ученика заснована само на резултатима практичних задатака није увијек довољан показатељ оног што они знају и умију. Такође, при сарадничком раду, веома је тешко идентификовати допринос сваког појединца, па се могу издвојити и препоручити неке од техника оцјењивања:

- **самопроцјена:** од ученика се очекује да они објасне нпр. начин функционисања једноставних алгоритама које су сами креирали, тестирају их, а затим откривају и исправљају грешке у њима. Његовање овакве праксе прилика је за развој самоувида и саморегулације у учењу и основа за процјену властитог постигнућа ученика;
- **вршњачка процјена** природно се надовезује на процес самопроцјене. Ученици раде у пару или групи на истом задатку и имају могућност да дијелећи одговорност, стварају и исправљају рјешења, те пружају конструктивне повратне информације;
- **отворена питања** су један од начина на који наставник може да процијени постигнућа ученика, али и да допринесу продубљивању њиховог разумијевања конкретних концепата. (*Како ради твој алгоритам? Зашто није добро да држимо течне напитке поред дигиталних уређаја? Зашто је потребно водити рачуна о дужини времена проведеног у раду са дигиталним уређајем?...*).
- **Већ знам - Желим да научим - Научио/ла сам:** коришћење рубрика за оно што већ знају, шта желе да науче и накнадно, онога што су научили.

Предложеним моделима процјене постигнућа ученика наставник креира персонализовано и подстицајно образовно окружење и прати постигнуће ученика кроз улогу активног посматрача и ментора.

По угледу на Блумову таксономију и нивое сложености исхода знања могу се креирати питања и задаци који ће бити подијељени по нивоима знања (Табела 12).

Табела 12. Примјери питања, задатака или активности

КАТЕГОРИЈА	ТИП ОСТВАРЕНОГ ИСХОДА	ПРИМЈЕРИ ПИТАЊА, ЗАДАТАКА ИЛИ АКТИВНОСТИ
ЗНАЊЕ (РЕКОГНИЦИЈА, МЕМОРИЈА)	Присјећање или препознавање информација које су ученици учили	Наброј дигиталне уређаје у кући... Именуј паметне дигиталне уређаје... Наброј личне податке које не смијеш да дијелиш...

РАЗУМИЈЕВАЊЕ	Демонстрирање разумијевања материје за учење, трансформисање, реорганизација или интерпретација	Које су сличности између штампаних и дигиталних уџбеника... Објасни намјену дигиталних уређаја за рад и учење... Објасни штетност дуготрајног коришћења рачунара....
ПРИМЈЕНА	Употреба информација у рјешавању проблема	Прати алгоритам и направи бродић од папира и слично... Напиши текст поруке како би позвао друга на рођендан... Како би се понашао у случају да добијеш непримјерену поруку...
АНАЛИЗА	Критичко мишљење, идентификовање разлога мотива, извођење закључака, анализирање закључака	Упореди сличности или разлике између штампаног и дигиталног уџбеника... Упореди занимања људи некад и сад... Анализирај кораке предложене акције/ задатка и избаци оне који су сувишни...
СИНТЕЗА	Дивергентно, оригинално мишљење, оригиналан план, приједлог	Пронађи кју ар код неког производа, скенирај га и представи своја сазнања... Предложи план акције како би помоћу одабраног дигиталног уређаја представио своју породицу... Изради свој алгоритам/ поступак прављења лимунаде и сл.
ЕВАЛУАЦИЈА	Процјењивање вриједности идеја, изношење идеја	Направи лични дневни план активности и времена коришћења дигиталних уређаја... Представи начин усвајања знања путем дигиталних уређаја... Креативно се изрази помоћу дигиталног уређаја (видео запис о кућном љубимцу, фото албум о...)

НАСТАВНИ ПРЕДМЕТ ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ

Циљ наставног предмета Физичко и здравствено васпитање је да разноврсним и системским моторичким активностима ученик унаприједи физичке способности, моторичке вјештине и знања из области физичког и здравственог васпитања и на тај начин допринесе интегралном развоју личности ученика (когнитивном, афективном, моторичком), очувању здравља и стварању цијеложивотне навике за редовну физичку активност.

Табела 13. Садржаји програма наставног предмета Физичко и здравствено васпитање

Редни број	Наставна тема	Оквирни број часова
1.	Праћење раста и развоја	6
2.	Природни облици кретања и превентивно корективно вјежбање	7
3.	Елементарне игре и превентивно корективно вјежбање	10
4.	Базичне спортске активности из гимнастике и превентивно корективно вјежбање	20
5.	Базичне спортске активности из атлетике и превентивно корективно вјежбање	20
6.	Игре на отвореном	15
7.	Фудбал (основни технички елементи)	15
8.	Рукомет (основни технички елементи)	15
	УКУПНО	108

Наведене теме и садржаји наставног предмета Физичко и здравствено васпитање у другом разреду имају за циљ процјењивање стања и праћење раста и развоја ученика (морфолошки и моторички статус, оспособљавање за коришћење природних облика кретања, социјализацију и образовање морално-вољних особина, развијање моторичких и функционалних способности локомоторног апарата, а посебно мускулатуре одговорне за правилно држање тијела, формирање здравствено-хигијенских навика, јачање имуног система те усвајање основних техничких и тактичких елемената из фудбала и рукомета.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава физичког и здравственог васпитања на овом узрасту подразумијева досљедно и благовремено планирање вјежбовних садржаја, организационих облика рада, дозирања оптерећењем, методичких поступака и наставних садржаја. Прије почетка наставне године треба сагледати све значајне чиниоце за успјешну реализацију наставног процеса, па на основу њих саставити годишњи план и програм рада који служи као полазна основа за даље и непосредније планирање и програмирање рада. Планирање полази од дефинисаних циљева које треба постићи, очекиваних исхода и програмских садржаја које треба обрадити. Важно мјесто у планирању наставе има *периодизација* као поступак подјеле градива једне наставне године на временски краће циклусе, сегменте, те *редослијед* реализације сваког од циклуса. Програмски садржаји се могу распоређивати по временским јединицама (полугодиште, мјесеци, недјеље, дани).

Наставне теме се увијек посматрају са корелационог аспекта (нпр. базичне спортске активности из гимнастике и превентивно корективно вјежбање, елементарне игре и превентивно корективно вјежбање, игре на отвореном и тако даље). Потребно је утврдити

односе између броја часова обраде новог градива, утврђивања и обнављања градива, а затим и евалуације постигнутих ефеката рада.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Циљеви теме *Природни облици кретања и превентивно корективно вјежбање* обухватају оспособљавање ученика за коришћење природних облика кретања на различите начине, те утицај на правилно држање тијела. Све предложене садржаје (ходање, трчање, скакање, прескакање, бацање, хватање, вучење, гурање, пузање, провлачење, пењање, дизање, ношење, вишење) треба планирати током цијеле наставне године. Садржаји требају бити проткани кроз различите игре и активности, такмичења и полигоне како би их ученици спонтано усвајали и користили у игри и свакодневном животу. Овако организовано усвајање знања, постаће трајна способност и вјештина сваког појединца. Осим полигона у којима се могу комбиновати различите врсте препрека које захтијевају и различита кретања, са ученицима се могу организовати и игре за увјежбавање вјештина. Познато је да се ученици воле такмичити и да воле побјеђивати. То ће искусити у спорту или било којем другом облику физичке активности. Зато је важно разговарати са ученицима о побједи и поразу како би се могли носити са насталом ситуацијом.

Ходање и трчање су најзаступљенији облици кретања. Ходање није захтјевна активност али је за њега потребна развијена равнотежа и одређен степен снаге како би ученик био сигуран у своје покрете. Одвија се на начин да је једно стопало увијек у додиру са подлогом, а радњу прате и руке и то на начин супротна рука, супротна нога. Трчање се може дефинисати као бржи облик ходања при чему се не мисли на спортско ходање. Са ученицима организовати активности које укључују: ходање по линији, ходање на прстима, петама, вањском и унутрашњем дијелу стопала, по степеницама, ходање уназад, ходање са ношењем предмета на рамену или глави, ходање са подржавањем кретања животиња, ходање у пару са спојеним ногама, ходање узбрдо, низбрдо, по равним и неравним подлогама, различите хваталице индивидуално, у пару или групно, трчање за лоптом, трка ученика којима су додијељене боје, бројеви, надимци, претрчавање преко препреке, трчање у паровима, трчање унатрашке, промјена мјеста, трчање различитим темпом, са задацима, са промјеном смјера...

Скакање и прескакање захтијева одређену количину контроле покрета али и координацију руку и ногу. Приликом сваког скока треба употребљавати и руке које дају тијелу додатни замах. Што је поскок правилнији и сигурнији, ученик неће осјећати нелагоду приликом скакања, а посебно са више подлоге на нижу. Доскок треба бити мек и на предњем дијелу стопала у получучањ. Могуће је изводити активности: дјечији поскоци, скакање уз подржавање кретања животиња, скокови по означеним пољима, игре школице, прескакање вијаче, прескакање ниских препрека, скок у дубину, скокови на једној нози, штафетно скакање, скакање у врећи ...

Бацање и хватање су активности које ученици користе у различитим играма и активностима. Иако су уско повезане, операције бацања, додавања и хватања се веома разликују. Додавање се изводи у циљу да се предмет који је упућен и ухвати. Бацати се може предмет без намјере да га неко други ухвати (бацање у циљ, кош, даљ и слично). Приликом хватања, потребна је добра прецизност и координација да би се предмет могао ухватити. Хвата се опруженим рукама према напријед, длановима окренутим према напријед, стварајући од дланова и прстију облик корпице. Хватање није једноставно савладати па је потребно често вјежбање у склопу полигона са препрекама или у дјечијој игри. Предмети који се хватају требају бити већи и мекани како би се ризик од повреде прстију свео на минимум. Са ученицима организовати активности: бацање лопти различитих величина на различите начине, са једном или двије руке, са груди, преко главе, одбијање лопте о зид и

хватање, бацање лопте у циљ, одбијање балона (индивидуално, у паровима или групно), набацивање обручева, игре куглане...

Вучење и гурање се врши снагом цијелог тијела, а посебно снагом мишића руку и раменог појаса. Планирати активности вучења и гурања преко линије, потискивање, гурање тијелом без употребе руку, вучење или гурање пара на простирачу или картону, гурање парова ногама у сједећем положају, гурање скакутањем на једној нози, вучење конопца, вучење и гурање трећег на санкама, ролерима, скејту, гурање картонских кутија, вучење предмета завезаних конопцем...

Пузање и провлачење се изводи са циљем да се дохвати неки предмет или да се дође до одређене тачке. Притом се морају активирати мишићи трупа и кичменог стуба. Осим што пуже, ученик савладава простор и отпор који му пружа подлога по којој се креће. Могуће је извести активности: пузање на лактовима, клизање на леђима, провлачење испод препрека (ластиша, конопца, обруча), пузање преко препрека, пузање на јастучићима, пузање и провлачење испод ногу другара, пузање и гурање предмета, пузање унатрашке...

Пењање се изводи тако да се руке одаљавају од тијела, а ноге се приближавају. Ученик се може пењати на степенице, шведску клупу, шведске љестве, столицу, уз косо постављену даску или клупу, преко хоризонталних препрека, струњача, узвишења у природи...

Дизање и ношење је врло важна активност коју човјек упражњава свакодневно. Важно је научити правилно дизање терета у којем се користи искључиво снага руку и ногу, гдје се кичмени стуб поставља у неутралну позицију, тј. без увинућа у било којем дијелу кичме. Исти случај је и са ношењем гдје се терет треба распоредити на више мишићних група. Ученик ће прво подизати и носити лопте, чуњеве и друге лагане реквизите, а након одређеног времена, реквизити се могу замијенити и неким тежим предметом. Током вјежбања ученик може дизати и носити лопте различитих величина и тежина, подизати реквизите са пода до висине кукова, груди, главе, изнад главе, носити више предмета у рукама (лопта, палице, чуњеве...), носити реквизите у трчању, преко препреке, са претрчавањем, носити флаше са водом, преносити ситне играчке из руке у руку, преносити школске торбе...

Вишење схватамо као савладавање властите тјелесне масе. Оно је важан фактор за развој снаге али и координације. Са ученицима организовати активности: вишење на вратилу, конопцу за пењање, пречкама, љествама...

Темом *Елементарне игре и превентивно корективно вјежбање* предвиђено је усавршавање природних покрета и моторичких способности у сложеним ситуацијама, развијање социјализације и образовање морално вољних особина ученика (самосталност, дисциплина, такмичарски дух, дружељубивост, поштење итд.) те стимулисање физиолошких процеса који повољно дјелују на органе и органске системе. Планиране елементарне игре треба да подстичу моторичке способности (снагу, брзину, издржљивост, координацију, флексибилност, прецизност и равнотежу). Током извођења елементарних игара неопходно је ученике упознати са правилима игре и обезбједити њихово поштовање.

Приједлог елементарних игара:

Забрањени покрет – Једно дијете је вођа покрета и оно на почетку покаже који је покрет у игри забрањен (нпр. подићи руке), а затим прави разне покрете руку, ногу и цијелог тијела које остала дјеца понављају. У току игре вођа покрета прави и забрањени покрет и сви ученици који понове недозвољени покрет излазе из игре и морају извршити неки посебан задатак (нпр. да мјауче, кокодаче, скаче као жаба, да каже три лажи, да игра коло, донесе неки предмет и слично).

Прелаз преко ријеке – Повући двије дугачке линије (око 8 метара) са размаком од 2 метра између њих. Простор између линија представља ријеку. Сваки ученик у руци држи пет картончића величине длана које треба бацити од линије у простор који означава ријеку тако да би могао газећи преко картончића безбједно прећи са једне обале на другу. Ученик који не успије нагазити на своја поља, испада из игре. Слиједи други круг када ученици могу користити само четири картончића, затим само три, два и на крају један. Ученик који буде најуспјешнији у преласку поља је побједник игре.

Игра пјетлића – у игри су два ученика. Они стоје окренути један према другоме, на једној нози и са рукама које су прекрштене на грудима. Њихов задатак је да грудима, без помоћи руку гурају и помјере један другог са мјеста. Да би се задатак отежао, ученици могу стајати у унутрашњости хула хопа.

Лов – на краћим странама великог правоугаоног полигона за игру стоје ученици подијељени у двије групе. Сваком ученику једне групе се додијели један број. Исти бројеви се додијеле и ученицима друге групе. У средини полигона се налази играчка, чуњ или неки други реквизит. Када наставник прозове један број, нпр. број 6. оба играча из једне и друге екипе трче да би што прије узели играчку. Ученик који буде бржи, осваја поен за своју екипу и игра се наставља до броја поена који се договори на почетку игре.

Фоте – Ученици сједе у кругу и свако од њих има испред себе неку капу, мараму или слично. Два ученика имају посебне улоге, мајстора и трагача. Трагач може да хода око круга и пази на ученика мајстора који у руци има фоту, неки мали предмет, креду, прстен, новчић или слично. Мајстор иде по унутрашњости круга и испод сваке капе или мараме које стоје испред играча, тајно скрива свој предмет. Нико не открива гдје се налази фота. Затим трагач иде редом око круга, стави руку на раме ученика и каже: “Ова фота нека трчи три пута око круга.” Играч тада подиже своју капу и погледа да ли има фоту. Ако је нема, трагач иде даље и смишља нове задатке: “Ова фота нека изује своје патике” и слично. Играч код кога буде фота, мора урадити задати задатак.

Изгубљена ципела – Ученици сједе у кругу. Свако изува по једну своју ципелу и ставља је испред себе. У средини круга је ученик који полако и ритмички уједначено удара од један до пет пута у бубањ или броји од један до пет. Кад ученик удари у бубањ први пут, свако своју ципелу ставља испред друга са своје десне стране. Код другог ударца у бубањ, сваки ученик узима ципелу која је испред њега и опет је ставља испред друга са своје десне стране. Код трећег ударца бубња уради то исто. Тада ученик који је ударао у бубањ, може да прозове неког од другова и пита га чија је ципела која се налази код њега. Ако ученик погоди, тада он постаје бубњар и игра се наставља. Ако ученик не погоди, мора урадити неку кретну активност, нпр. скакати на једној нози, устати и сјести без помоћи руку и слично.

Шаљем писмо – Ученици стоје поређани у круг. Лопта се добацује између играча унакрсно, без утврђеног реда. Задатак је сваког играча да ухвати бачену лопту и да је одмах баци другом играчу. При бацању лопте, сваки играч изговара: “Шаљем писмо...Ивани, Дарку, Сашу...” Ученик који понови име ученика које је већ добило лопту (писмо), испада из игре. Игра се завршава када сви играчи буду прозвани.

Ко воли – за игру је потребан дугачак ластиш спојен на крајевима тако да се растезањем од њега може направити круг. Играчи формирају круг и иза својих ногу држе затегнут ластиш на висини од десетак центиметара од земље. Игра почиње тако што је једном од играча улога да гласно говори језичку фразу у виду питања на чијем се крају, у току игре мијења само назив појма који неко воли или не воли. Нпр. “Ко воли, ко воли...играчке?” или “Ко воли, ко воли...рибље уље?” или “Ко воли, ко воли... казну? “Ко воли, ко воли... колач од перја?” Када се у упитној реченици појави нешто што означава лијепо и пожељно сва дјеца

морају брзо да реагују и трче у центар круга остављајући иза себе ластиш. Када је у питању нешто ружно и непожељно, играчи морају избацити једну ногу изван ластиша. И у једном и у другом случају, од брзине реакције и поступка који правило игре налаже зависи ко од играча остаје до краја у игри, а ко мора да је напусти и до краја буде посматрач.

Провлачење испод моста – Ученици стоје поређани у двије врсте окренути лицем једни према другима и ухвате се за руке тако на направе високи мост. Затим се један по један пар играча, почев са једног краја врсте, провлачи испод тог моста. Када се сви парови провуку испод високог моста, у поновљеној игри руке се спуштају ниже и ученици се провлаче испод нижег моста. На крају, мост постаје толико низак да се провлачење изводи пузањем.

Гавран и врапци – На бетону или земљи су нацртани кругови као “кућице за спас”. Прво се одабере један ученик који је гавран. Сви остали играчи су врапци. Гавран јури врапце који су ван својих кућица, они бјеже и спас могу наћи само уколико се у кућици нађу у пару. Врапца који се нађе сам у кућици, гавран извлачи из кућице и са њим одмах мијења улогу, исто као да га је ухватио ван кућице. Најуспјешнији играчи остају врапци до краја игре.

Када говоримо о теми *Базичне спортске активности из гимнастике и превентивно корективно вјежбање* морамо имати на уму следеће циљеве: оспособљавање за правилно извођење заданих вјежби на тлу и справама, те развијање апарата за кретање, а посебно мускулатуре одговорне за правилно држање тијела кроз примјену гимнастичких елемената. Гимнастика је вид рационалне моторне (кретне) активности усмјерене првенствено на тјелесни развој, усавршавање моторних и физичких способности.

У оквиру ове теме ученик ће овладати основним стројевим радњама (врста, колона и команде “на десно”, “на лијево”, “мирно”), те превентивним корективним вјежбама које се могу изводити са или без реквизита, у мјесту или кретању, са или без музичке пратње и тако даље.

Да би ученици усвојили различите једноставне и сложеније гимнастичке елементе, неопходно је урадити припремне вјежбе. Како ученици овладавају вјештинама природних облика кретања и правилног држања тијела, олакшава се и учење елемената гимнастике као што су елементи моста, поваљке, колуте, ваге, помет странце (звјезда) и слично. Прије учења активности колутања, ученике треба припремити за ротацију око попречне осе тијела. Препорука је да се прво савладају окретања око уздужне осе тијела у усправном ставу, а затим на тлу у облику котрљања пруженим и згрченим тијелом. *Поваљке* су саставни дио учења колутања, а карактерише их постепени контакт тијела са подлогом, без упора рукама или ногама о подлогу и ротацијом до 180 степени око попречне осе тијела. За *колутове напријед и назад* потребно је познавање поваљке згрченим тијелом гдје су леђа у заобљеном положају, кољена су ослоњена на груди, а глава се налази у претклону, на грудима.

Приликом извођења *става на лопатицама (“свијећа”)*, ослонац се остварује на глави, врату и горњем дијелу трупа, а при одржавању равнотежног положаја додатно помажу руке ослоњене на подлогу. Припремне вјежбе за извођење става на лопатицама треба да се односе на развијање снаге мишића врата, трупа и ногу, те да подстичу тијело на одржавање равнотежног положаја главом окренутом према доље. То су вјежбе у којима се из лежања на леђима подижу кукови подупирањем рукама и симулира вожња бицикла. На тај начин, ученик се упознаје са обрнутим положајем тијела и високим положајем кукова.

Учење основних елемената *равнотеже на шведској клупи или греди* прво треба започети на тлу (по равној линији, по ужету за прескакање и слично па тек онда вјежбати на узвишењима (ниска клупа, шведска клупа, греда). Препорука је да ученици имају

тању неклижућу обућу како би имали бољи осјећај за кретање. Простор око справе треба обавезно осигурати струњачама. Постепеним савладавањем основних техника хода, прелази се на различите варијанте ходања (на прстима, на петама, окрет, чучањ) или додавањем реквизита који се преносе или служе као препрека. Таквим задацима развија се способност координације, одржавање равнотеже, те мишићна контрола тијела.

За овладавање *наскока на шведску клупу или греду*, прво треба урадити предвјежбе: *из упора предњег (склека) на тлу суножним ногама доскочити у упор чучећи и супротно; ученици ослоњени рукама на шведски сандук, након неколико суножних одраза доскоче у упор клечећи (на кољена), затим исти задатак са доскоком у упор чучећи на шведском сандуку уз помоћ.*

Састав на шведској клупи и греди представља низ вјежби које је ученик савладао и самостално је способан да их покаже. Састав треба да има наскок на шведску клупу или греду, два до три елемента вјежби и саскок. Главни задатак ученика је да правилно и прецизно изведе осмишљене елементе без губитка равнотеже, дугих прекида и пауза.

Тема *Базичне спортске активности из атлетике и превентивно корективно вјежбање* има за циљ усавршавање природних облика кретања кроз атлетске елементе, развијање моторичких и функционалних способности локомоторног апарата, а посебно мускулатуре одговорне за правилно држање тијела кроз примјену атлетских елемената. Атлетика је базични спорт кроз који се уче и усавршавају покрети трчања, ходања, бацања и скакања, а који су потребни за развој сваког ученика и дугорочно позитивно утичу на свакодневно функционисање и брзо прилагођавање било којем другом спорту.

Приликом остваривања садржаја *ходања* треба изводити вјежбе ходања на прстима (на дужини до 20 метара), затим ходање на пети, на унутрашњем и спољашњем дијелу стопала, ходање са високо подигнутим кољенима (марширање), бочно ходање са докоракном, и прекоракном, обично правилно ходање на дужини од 30 до 40 метара, ходање са правилном амортизацијом уз правилан рад руку, комбинације вјежби ходања на полигону и слично.

Кроз различите игре организовати праволинијско или криволинијско *трчање*, трчање преко ниских препона или трчање из различитих почетних положаја, ниско гажење (цог) и високо подизање кољена (скип) у мјесту и кретању, подизање кољена до хоризонталног положаја наткољенице уз благо савијену поткољеницу, забацивање поткољенице, лагано трчање уз забацивање поткољенице на сваки корак или на сваки трећи корак уз благи претклон трупа. Са ученицима организовати јесењи и прољећни крос, трчање у природним условима по неравном терену и са препрекама.

Кроз измишљене приче о жабама, скакавцима, зечићима и слично, подстаћи ученике на суножно и раскорачно скакање (напријед, назад, десно, лијево), скакање са камена на камен преко поточића или са локвања на локвањ преко баре, играње ластиша или различитих врста школица, демонстрирати скок удаљ из мјеста, суножним одразом, одскок преко препреке и доскок. Површина за доскок увијек треба бити нешто нижа од препреке.

Кроз различите игре и гибања, промјене положаја тијела, ученик треба да одреди која му је одразна нога (лијева или десна). Тада се усваја и наскок на шведску клупу, греду, степеник и слично. При томе ученик користи замах са обје руке. Сви ови елементи ће му касније олакшати учење различитих прескока.

Прије прекорачне технике са залетом у цјелини, треба да се научи прекорачна техника у мјесту преко ниске препреке (ниско постављена вијача) или исцртане линије од кошаркашког или одбојкашког терена. Прекорачна техника у мјесту се изводи тако што се

врши одскок са једне (обично лијеве) ноге, а замашна нога се подиже. Затим слиједи доскок на замашну ногу, а затим и другу ногу.

Са ученицима је неопходно вјежбати бацање мањих и већих лопти јачом и слабијом руком из различитих почетних положаја, бацати у велике мете, даљ, вис те користити “бич” технику, бацање одозго, одоздо, са груди, преко главе и слично. У зависности од материјално-техничких могућности школе, са ученицима треба вјежбати и избачај дјечије кугле до 600 грама (медицинка до 1 килограма или кошаркашка лопта). Избачај радити напријед са обје опружене руке из получучња, затим преко главе опруженим рукама из получучња.

Садржајем теме *Игре на отвореном*, остварују се посебни циљеви: формирање здравствено-хигијенских навика, јачање организма, јачање имуног система, развијање базичних вјештина и способности, основа технике спортских игара кроз упражњавање игара на отвореном, утицање на еколошку свијест ученика, утицање на свеукупни раст и развој ученика уз коришћење природног окружења и препрека у једноставним и сложеним условима. Препорука је да се ученици воде на полудневне излете у природу гдје је могуће осмислити полигоне у природном окружењу на којима ће ученици савладавати препреке ходања по неравном тлу, трчања и ходања по криволинијским путањама, пењати се на узбрдице, силазити низбрдо, прескакати дебло, поток, провлачити се испод грана дрвета, пјешачити итд. Такође у складу са материјално-техничким могућностима школе за извођење наставе физичких активности на отвореном, могу се организовати вожње бициклом, тротинетом, ролерима и слично.

Темом *Фудбал (основни технички елементи)* обухваћени су сљедећи циљеви: усавршавање природних облика кретања кроз специфичне елементе из фудбала, развијање моторичких и функционалних способности локомоторног апарата кроз примјену специфичних елемената из фудбала, те усвајање основних техничких и тактичких елемената фудбала. Током вјежбања, ученицима је неопходно демонстрирати елементе фудбала као што су ударци по лопти (унутрашњом страном стопала, врхом стопала, спољашњом страном стопала), примање лопте (унутрашњом страном стопала, ђоном, спољашњом страном стопала), вођење лопте (праволинијско, криволинијско), те организовати игру (на један и два гола).

Циљеви теме *Рукомет (основни технички елементи)* се односе на усавршавање природних облика кретања кроз специфичне елементе из рукомета, развијање моторичких и функционалних способности локомоторног апарата кроз примјену специфичних елемената из рукомета те усвајање основних техничких и тактичких елемената рукомета. Са ученицима организовати игре у којима ће вјежбати држање лопте (са обје руке, са једном руком уз помоћ друге руке, држање са једном руком), додавање и хватање лопте (замахом поред тијела - изнад главе, поред главе, у висини рамена, у висини кука, испод кука, бочна додавања), вођење лопте (високо, средње, ниско, у мјесту, у кретању, у слалому, без ометања партнера, са ометањем партнера и слично). Током вјежбања могуће је осмислити штафетне игре и такмичења. За садржаје из рукомета потребно је користити лопте прилагођене величине.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Водећи се основним задатком наставе који се односи на унапређење здравља ученика, моторичких способности и навика, неопходно је планирати и реализовати *Праћење раста и развоја* ученика. Да би стекли што бољи увид да ли су планиране активности квалитетно програмиране, потребно је у континуитету пратити и тестирати ученике. Тјелесна висина и тјелесна маса ученика нису линеарни процеси. Током времена, раст има своја убрзања, успоравања и акумулације. Треба напоменути да ове садржаје не оцјењујемо, већ нам они служе за праћење раста и развоја ученика и квалитетније програмирање развојно

тренажних процеса. Препорука је да се мјерење планира на почетку и на крају првог полугодишта, те на крају првог разреда, а може и чешће. Што се тиче иницијалног мјерења и провјере компетенција ученика у другом разреду, препорука је да се провјера најави те да се вредновање реализује до краја друге седмице од почетка наставне године.

За процјену моторичких способности у Наставном плану и програму је дато осам стандардизованих кретних задатака који се односе на координацију тијела и реорганизацију стереотипа кретања (слалом са три лопте и полигон натрашке), затим фреквенцију покрета и гипкост (тапинг руком и претклон разножно у сједу), експлозивну снагу ногу (скок у даљ из мјеста и трчање на 20 метара) и на репетативну снагу трупа и статичку снагу руку и раменог појаса (подизање трупа за 60 секунди и издржај у згибу).

Посматрањем, праћењем, регистровањем и анализом података, наставник добија информације о темпу развоја ученика током школске године. Ови подаци могу послужити и за евентуалне корекције у методичком обликовању даљег наставног рада. Добијени подаци евидентирају се путем Дневника рада, али и вођењем личних картона ученика. Поред сумативног вредновања, у личном картону ученика би се требало наћи и формативно вредновање. Оно представља процјену квалитета усвојености знања и вјештина током периодичног праћења напредовања ученика. Такво вредновање даје повратну информацију ученику и наставнику о томе који дио садржаја је добро научен, а на којем треба још радити, која метода поучавања је имала боље резултате, а која не, шта треба мијењати и слично.

За разлику од осталих наставних предмета, вредновање постигнућа у настави физичког и здравственог васпитања, реализује се кроз три компоненте:

- способности ученика (*моторичке и функционалне*);
- *спортско-техничка достигнућа (квалитет и квантитет усвојености елемената технике моторичких знања)*;
- *однос ученика према раду (васпитни, редовно похађање наставе, ваннаставно и ваншколско бављење физичким активностима)*.

Исходи дати у Наставном плану и програму Физичког и здравственог васпитања могу се категорисати по нивоима знања (Табела 14).

Табела 14. Примјери питања, задатака или активности

КАТЕГОРИЈА	ТИП ОСТВАРЕНОГ ИСХОДА	ПРИМЈЕРИ ПИТАЊА, ЗАДАТАКА ИЛИ АКТИВНОСТИ
ЗНАЊЕ (РЕКОГНИЦИЈА, МЕМОРИЈА)	Присјећање или препознавање информација које су ученици учили	Ученик препознаје програмске садржаје... Учествује и улаже труд у активностима на часу... Препознаје реквизите за вјежбање...
РАЗУМИЈЕВАЊЕ	Демонстрирање разумијевања материје за учење, трансформисање, реорганизација или интерпретација	Редовно похађа наставу и редовно вјежба... Исказује позитивне карактерне особине у играма и такмичењу... Овладао је правилима елементарне игре... Изводи вјежбе обликовања...

ПРИМЈЕНА	Употреба информација у рјешавању проблема	Дисциплинован је на часу... Води рачуна о уредности опреме за вјежбање... Изводи различите варијанте скокова, прескока, бацања... Поштује правила игре...
АНАЛИЗА	Критичко мишљење, идентификовање разлога мотива, извођење закључака, анализирање закључака	Одабере најбоље тактике за извршење неке активности... Анализира правила игре и даје нове приједлоге... Бира вјежбе за састав и самостално их изводи...
СИНТЕЗА	Дивергентно, оригинално мишљење, оригиналан план, приједлог	Све елементе технике предвиђене дисциплине изводи технички правилно, естетски дотјерано... Даје приједлоге за креирање полигона... Развија колективни дух... Самостално изводи састав на греди....
ЕВАЛУАЦИЈА	Процјењивање вриједности идеја, изношење идеја	Све елементе технике ученик је довео до нивоа вјештине и навике... Ангажује се и у ваннаставним и ваншколским активностима...

КОРИШЋЕНА И ПРЕПОРУЧЕНА ЛИТЕРАТУРА:

1. Бетаци, М.К. (2008). *Приручник за игре на отвореном*. Крагујевац: Графостил.
2. Ват, Ф. (2003). *Упознајте уметност цртања*. Нови Београд: ИП Book&Marsoo.
3. Васиљевић, З.М. (2006). *Методика музичке писмености*. Београд: Завод за уџбенике.
4. Врећић, Д., Лазаревић, Р. Ж., Кнежевић, Љ. (1985). *Методика наставе познавања природе и друштва, познавања природе и познавања друштва*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
5. Гацић, А. (2019). *Теорија и методика физичког и здравственог васпитања*. Београд: Сингидунум.
6. Дамјанов, Ј. (1991). *Ликовна умјетност*. Загреб: Школска књига.
7. Дрљача, М. (2018). *Конструктивистичка настава ликовне културе*. Лакташи: Графомарк.
8. Ђаковић, Ј., Ђаковић, П. (2004). *Планирање и припремање за наставу*. Српско Сарајево: Завод за уџбенике и наставна средства.
9. Ждерић, М., Цекуш, Г., Малешевић, Ј., Грдинић, Б. (1996). *Методика наставе природе и друштва*. Нови Сад: Тодор.
10. Илић, М. (2013). *Методика наставе почетног читања и писања*. Бања Лука: Филозофски факултет.
11. Илић, В. (2008). *Музичка култура за први разред основне школе*. Београд: Креативни центар.
12. Ивановић, М. (2004). *Буквар физичког и здравственог васпитања*. Београд: Народна књига.
13. Исановић, А. (2014). *Лутка у настави*. Тузла: БМГ.
14. Јабланов, Н. (2006). *Народне песме и игре за децу, родитеље, васпитаче и учитеље*. Београд: Креативни центар.
15. Јаневска, Г., Мулановић, Д., Ђорђевић, С. (2007). *Свет око нас 2, Методички приручник за учитеље*. Београд: Бигз.
16. Јењић, С., Драгић, Ж. (2017). *Прилози методици наставе природе и друштва*. Бања Лука: Филозофски факултет.
17. Јухас, И. (2005). *Свет око нас 1, Приручник за учитеље*. Београд: Едука.
18. Каменов, Е., Спасојевић, П. (2003). *Методика наставног рада*. Српско Сарајево: Завод за уџбенике и наставна средства.
19. Карлаварис, Б. (1963). *Ликовно васпитање, Приручник за наставнике основне школе*. Београд: Завод за издавање уџбеника.

20. Којовић-Буквић, И. (1989). *Методика наставе музичког васпитања*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
21. Косановић, С., Новковић, Љ. (1998). *Настава природе и друштва, Приручник за учитеље и студенте учитељског факултета*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
22. Косијер, Љ. (2017). *Криза читања међу основношколцима и модели ублажавања њених последица*. Нови Сад: Артпринт Медиа.
23. Лекић, Ђ. (1993). *Методика разредне наставе*. Београд: Нова просвета.
24. Марјановић, М. (1996). *Методика математике I*. Београд: Учитељски факултет.
25. Марковић, М., Шаин, М., Ковачевић, И., Коруга, Д., Ивановић, Р., Бељански Ристић, Љ., Крсмановић, М., Гајић, З., Пековић, Д. (1997). *Корак по корак 2*. Београд: Креативни центар.
26. Милиновић, Т. (1998). *Основе наставе математике*. Врање: Учитељски факултет.
27. Милијевић, С. (1989). *Збирка дидактичких игара*. Сарајево: Завод за уџбенике и наставна средства.
28. Милијевић, С. (2003). *Интерактивна настава математике*. Бања Лука: Друштво педагога Републике Српске.
29. Милошевић-Симић, М. (2017). *Више од музичке игре*. Београд: Финеса.
30. Мирковић-Радош, К. (1996). *Психологија музике*. Београд: Завод за уџбенике.
31. Нељак, Б., Милић, М., Божиновић, М.С., Делаш, К.С. (2008). *Вјежбајмо заједно, Приручник за учитељице/учитеље тјелесне и здравствене културе од 1. до 4. разреда основне школе*. Загреб: Профил.
32. Петровић, Р., Сотировић, В. (1998). *Методика развоја почетних математичких појмова*. Нови Сад: Дидакта.
33. Перић, Н., Николић, Гојић, Н. (2020) *Дигитални свијет 1*. Београд: Креативни центар.
34. Пешикан, М., Јерковић, Ј., Пижурица, М. (2014). *Правопис српског језика*. Нови Сад: Матица српска.
35. Пожгај, Ј. (1988). *Методика наставе музичке културе у основној школи*. Загреб: Школска књига.
36. Росандић, Д. (1986). *Методика књижевног одгоја и образовања*. Загреб: Школска књига.
37. Сикимић, Љ. (2001). *Дечје игре некад и сад*. Београд: Креативни центар.
38. Стојановић, Г. (1996). *Настава музичке културе од I до IV разреда основне школе*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
39. Стоковић, П. (1988). *Настава музичке културе*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

40. Хиба, Н. (1986). *Музика за најмлађе*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
41. Црнковић, М. (1984). *Дјечја књижевност*. Загреб: Школска књига.
42. Чаленић, М. (1975). *Књижевност за децу*. Београд: Интерпрес.
43. Чичулић, М. (1981). *Култура говора*. Кикинда: Графика.

